

บทที่ 4

การศึกษากระบวนการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ

การศึกษากระบวนการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ เป็นการศึกษาเพื่อนำข้อมูลมากำหนดแนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นการวิจัยขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

การศึกษากระบวนการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ

การศึกษากระบวนการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ได้แก่ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ 2 ชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนบ้านหนองผูกเต่า ตำบลศาลาลำดวน อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว
2. ชุมชนบ้านกิโลสาม ตำบลท่าแยก อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ชุมชนบ้านหนองผูกเต่า

ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

ประวัติความเป็นมา ชุมชนบ้านหนองผูกเต่า ตั้งอยู่หมู่ที่ 13 ตำบลศาลาลำดวน อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว เกิดขึ้นเนื่องจากการอพยพย้ายถิ่นมาหาที่ทำกิน มีความเป็นมา ดังนี้ ปีพุทธศักราช 2466 มีประชาชนอพยพมาจากบ้านหนองสังข์ ตำบลบ้านนา อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 4 ครอบครัว ได้แก่ นายทอง พาชาติ, นายพิมพ์ วงพรม, นายทวย เจริญผล และนายรี ยิ่งยง ตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างจากถนนสุวรรณศร (ถนนเก่า) ไปทิศเหนือประมาณ 800 เมตร เมื่อพบที่ดินทำกินมีความอุดมสมบูรณ์ จึงชักชวนญาติพี่น้องให้อพยพเข้ามามากขึ้น เดิมชื่อบ้านหนองผูกพันหรือบ้านหนอง เพราะพื้นที่เป็นหนองน้ำปกคลุมด้วยหญ้า ผู้อพยพได้ต่างป่าเปิดหนองน้ำ พบเต่าจำนวนมาก นำกลับมาไม่หมดได้ผูกขาล้อมไว้กับต้นไม้ จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านหนองผูกเต่าเป็นต้นมา อยู่ในการปกครองของหมู่ที่ 9 ตำบลบ้านแก่ง กิ่งอำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี

ปีพุทธศักราช 2486 ชาวบ้านร่วมกันบริจาคที่ดินสร้างโรงเรียน

ปีพุทธศักราช 2502 นายทอง เหมคม ผู้ใหญ่บ้าน บริจาคที่ดิน ประมาณ 20 ไร่ บริเวณทิศตะวันตกของหมู่บ้าน สร้างวัดวิหารธรรม (บ้านหนองผูกเต่า) มีพระคำพองเป็นเจ้าอาวาส

ปีพุทธศักราช 2515 แยกหมู่บ้านเป็นหมู่ที่ 7 ตำบลศาลาลำควน อำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี

ปีพุทธศักราช 2523 แยกเป็น 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 13 ตำบลศาลาลำควน อำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี เนื่องจากบ้านหนองผูกเต่า หมู่ที่ 7 เดิมมีนายบุญรัตน์ เชื้อแก้ว เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้ไปทำธุรกิจลานตากมันสำปะหลังบริเวณป่าทิศตะวันออกข้างที่สาธารณะ ได้ไปตั้งหมู่บ้านใหม่และผนวกที่สาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านเดิมไปด้วย แล้วสับเปลี่ยนชื่อหมู่ใหม่เป็นหมู่ที่ 7 บ้านหนองผูกเต่า หมู่บ้านเดิมเปลี่ยนเป็นหมู่ที่ 13 บ้านหนองผูกเต่าพัฒนา ชาวบ้านทราบเมื่อได้รับแจ้งให้ไปเปลี่ยนเลขที่บ้านและหมู่บ้านใหม่ สร้างความไม่พอใจให้ชาวบ้านพอสมควร บ้านหนองผูกเต่า จึงเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า บ้านหนองผูกเต่าพัฒนา หมู่ที่ 13 ตำบลศาลาลำควน อำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมามีนายสมาน จันทวงษ์, นางทองสี สารุชน และนายอุดม สิทธิผล เป็นผู้ใหญ่บ้านตามลำดับ

ปีพุทธศักราช 2536 จังหวัดสระแก้วได้แยกออกมาจากจังหวัดปราจีนบุรี ชุมชนมีการเปลี่ยนผ่านคนรุ่นต่าง ๆ เข้ามาพัฒนาและบริหารจัดการต่อเนื่อง มีการตั้งคณะกรรมการ มีแกนนำเข้ามาจัดระบบการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ทำให้มีความเจริญก้าวหน้าตามลำดับ ปัจจุบันมีนายประทีป ยูโย เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีวัดวิหารธรรมและโรงเรียนบ้านหนองผูกเต่าเป็นพื้นที่สาธารณะให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งความเจริญแบ่งเป็นระยะ (คณะกรรมการชุมชน, 2550) ดังนี้

ระยะที่ 1 ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2466 ถึงปีพุทธศักราช 2517 ช่วงการเกิดและการดำรงอยู่ของหมู่บ้าน มีผู้นำทางศาสนาเป็นทั้งผู้นำชุมชนและผู้นำทางจิตวิญญาณ ได้แก่ พระเสนอ สิงห์สนธิ ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องสิ่งลี้ลับและไสยศาสตร์ มีการฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม มีนายทองเหมคม เป็นผู้ใหญ่บ้าน ใช้การเดินทางด้วยเท้าในการคมนาคมติดต่อกัน ไม่มีส้วมที่ถูกสุขลักษณะ มีการจุดบ่อน้ำไว้สำหรับอุปโภคและบริโภค แต่มีจำนวนน้อย ชาวบ้านแบ่งปันน้ำกันเอง ใช้ได้จุดไฟให้แสงสว่าง และใช้ฟันหุงข้าว รักษาโรคภัยไข้เจ็บโดยหมอชาวบ้าน หมอยาโบราณและยาสมุนไพร อาชีพหลักคือ การทำนาและเก็บผัก หาปลาตามห้วย หนอง คลอง บึงต่าง ๆ

ระยะที่ 2 ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2518 จนถึงปีพุทธศักราช 2531 มีพระคำหล้า ขนคิสาโร เป็นผู้นำทางศาสนา ชาวบ้านยังคงนับถือผู้นำทางศาสนา และผู้นำทางการศึกษา ซึ่งเป็นทั้งผู้นำชุมชนและผู้นำทางจิตวิญญาณ มีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ เรื่องผีเขมร เริ่มมีส้วมที่ถูกสุขลักษณะ มีไฟฟ้าใช้ การรักษาโรคยังคงใช้ยาสมุนไพร หมอยาโบราณ หมอชาวบ้าน โดยการเป่า การเสกคาถา และการแพทย์แผนปัจจุบัน ชาวบ้านมีอาชีพทางการเกษตรกรรมและทำนาเป็นหลัก ปลูกมันสำปะหลัง และหาเลี้ยงชีพด้วยวิถีตามธรรมชาติ เช่น เก็บผัก หาปลาตามหนอง คลอง บึงต่าง ๆ ใช้รถจักรยานยนต์และรถยนต์ในการคมนาคม ดำเนินวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยกันเอง การพัฒนาเป็นรูปธรรมมากขึ้น

ระยะที่ 3 ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2532 จนถึงปีพุทธศักราช 2540 ชุมชนมีการจัดตั้ง คณะกรรมการบริหารวัด เปลี่ยนผ่านผู้นำชุมชนจากรุ่นที่ 2 มารุ่นที่ 3 ผู้นำทางการศึกษาที่อยู่ใน ชุมชน ทำงานร่วมกับชุมชน มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดการพัฒนามากขึ้น ใช้ไฟฟ้าและแก๊สในการ หุงต้ม จัดตั้งระบบประปาหมู่บ้านเป็นธุรกิจชุมชนที่ให้ผลตอบแทนสูง อาชีพมีความหลากหลาย เพิ่มขึ้น เริ่มมีผู้ประกอบการ รับจ้าง รับราชการ ทำงานต่างถิ่น และช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน แต่ยังคงเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ โชคลางของขลัง บางกลุ่มยังเชื่อเรื่องผีตานางไม้ การรักษาโรค ใช้ยาแผนโบราณ แผนปัจจุบัน การแพทย์แผนปัจจุบัน มีการทำบุญตักบาตรพื้นบ้าน ชาวบ้านมี สุขภาพดี พัฒนารอบครัวและชุมชนมากขึ้น

ระยะที่ 4 ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2541 จนถึงปัจจุบัน เป็นช่วงแห่งการปฏิรูปแนวคิดและ วิถีปฏิบัติครั้งสำคัญซึ่งนำไปสู่การเป็นผู้นำในสังคม มีการปรับแนวคิดและกระบวนทัศน์การพัฒนา เชิงยุทธศาสตร์แบบพึ่งตนเองภายใต้การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ในลักษณะสภาวิถิชุมชนที่ ชาวบ้านและคนในชุมชนได้มาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมกันตรวจสอบ และร่วมรับ ผลประโยชน์ ภายใต้ความชัดเจนโปร่งใสตรวจสอบได้ มีผู้นำทางศาสนา คือ พระครูสุนทรสธารธรรม และครูที่อยู่ในชุมชนเป็นแกนนำสำคัญ ชุมชนมีความสามัคคีกัน มีความอยู่ดีกินดี มีการฟื้นฟู ประเพณีดั้งเดิมเพื่อให้เป็นจุดแข็งของชุมชน มีประเพณีแข่งเรือ การปฏิบัติธรรม แต่ยังคงเล่น การพนันและเชื่อโชคลางของขลัง ชาวบ้านมีอาชีพที่มั่นคงยิ่งขึ้น และชุมชนเป็นศูนย์กลางการ เรียนรู้ของภูมิภาคตะวันออก

สภาพทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีหนองน้ำ 4 แห่ง ได้แก่ หนองผูกเต่า หนองตาต้า หนองหมี หนองประทาย มีแม่น้ำ 2 สายไหลผ่าน ได้แก่ แควพระสะทึง ไหลผ่าน ทางด้านทิศใต้ และแควพระปรังไหลผ่านทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันตก ไหลไปรวมกันเป็น ต้นกำเนิดของแม่น้ำบางปะกง ชาวบ้านได้อาศัยแม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง ในการจับปลา หาอาหารได้ตลอดทั้งปี ปัจจุบันยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ แต่หนองน้ำตามธรรมชาติ ลดลง เนื่องจากมีการถมหนองน้ำบางส่วนเมื่อมีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชน

ที่ตั้ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 13 ตำบลศาลาลำดวน อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว บนทางหลวง แผ่นดินหมายเลข 33 ถนนสายสุวรรณสร หลักกิโลเมตรที่ 228 เป็นเขตรอยต่อระหว่างจังหวัด สระแก้วและจังหวัดปราจีนบุรี มีพื้นที่ติด 6 หมู่บ้าน มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดถนนสุวรรณสร หมู่ที่ 4 บ้านหนองผูกเต่า ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว และหมู่ที่ 9 บ้านวังยาง ตำบลบ้านนา อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ทิศใต้ ติดหมู่ที่ 6 บ้านท่าช้าง ตำบลศาลาลำดวน อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ทิศตะวันออก ติดหมู่ที่ 7 บ้านหนองผูกเต่า ตำบลศาลาลำดวน อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ทิศตะวันตก ติดแนวพระปรัง เขตติดต่อหมู่ที่ 8 บ้านหนองโคน ตำบลบ่อทอง อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ประชากร แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่ 1 ชุมชนถนนใหม่ (ในบ้าน) อพยพมาจากบ้านหนองสังข์ ตำบลบ้านนา อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี กลุ่มที่ 2 ชุมชนถนนเก่า อพยพมาจาก 3 พื้นที่ ได้แก่ มาจากบ้านท่าช้าง ตำบลบ้านแก่ง อำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี จากอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดนครนายก กลุ่มที่ 3 ชุมชนหน้าบริษัท อพยพมาจากหลายพื้นที่เพื่อมาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมและตั้งถิ่นฐานถาวร ปัจจุบันมีประชากร 138 ครัวเรือน จำนวน 720 คน แยกเป็นชาย 353 คน หญิง 367 คน

การศึกษา เนื่องจากชาวบ้านเห็นความยากลำบากของบุตรหลานที่ต้องเดินทางไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนบ้านแก่ง ผ่านท้องทุ่งนาซึ่งในฤดูฝนจะมีความยากลำบากมาก ต้องเดินทางข้ามสะพานไม้ หนองน้ำไปโรงเรียน ดังนั้น

ปีพุทธศักราช 2486 นายคำเป้า ยิ่งยง บริจาคที่ดินร่วมกับชาวบ้านสร้างโรงเรียน มีนายทวีแผนศรี เป็นครูใหญ่ จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ปีพุทธศักราช 2515 โรงเรียนได้ย้ายจากบริเวณถนนเก่า (ทางหลวงแผ่นดินสายสุวรรณสร หมายเลข 33 สายเดิม) บริเวณหลักกิโลเมตรที่ 229 มาอยู่บริเวณริมถนนสายใหม่ (ทางหลวงแผ่นดินสายสุวรรณสร หมายเลข 33 ซึ่งตัดใหม่ผ่านชุมชนดั้งเดิม) บริเวณหลักกิโลเมตรที่ 230 มีนายเฉลิมทาหอม เป็นครูใหญ่ จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และขยายชั้นเรียน ดังนี้

ปีพุทธศักราช 2516 เปิดขยายชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ปีพุทธศักราช 2517 เปิดขยายชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ปีพุทธศักราช 2518 เปิดขยายชั้นประถมศึกษาปีที่ 7

เมื่อโรงเรียนขยายชั้นเรียน ชาวบ้านร่วมกันตั้งกองทุนการศึกษา ทำให้บุตรหลานมีโอกาสเรียนต่อเพิ่มขึ้น จุดเปลี่ยนที่สำคัญ คือ เมื่อบุตรหลานจบการศึกษาออกมา มีงานทำ มีรายได้และเข้าร่วมพัฒนาชุมชน เป็นตัวอย่างให้ผู้ปกครองคนอื่นส่งบุตรหลานเรียนหนังสือทุกครอบครัว

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านหนองผูกเต่า จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 67 คน ครู 4 คน บุคลากรอื่น 3 คน รวม 7 คน

การคมนาคมและระบบสาธารณูปโภค ชุมชนมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมในหมู่บ้านกันเอง เริ่มตั้งแต่ใช้ทางเกวียนสัญจรไปมาในหมู่บ้าน เดินตามคันทอ (คันดินกั้นน้ำเข้านาขนาบ

ใหญ่กว่าคันทนา) ลูบหน้า ลอดใต้ต้นไม้ที่มีหนามแหลมคม (ต้นเล็บแมว) ด้วยความยากลำบาก พระคำหล้า (พระครูสุนทรสารธรรม) จึงพาชาวบ้านตัดถนนจากวัดเจ้าหมุ่มบ้านทั้ง 3 กลุ่ม เริ่มตั้งแต่ถนนดิน หินลูกรัง ลาดยาง และคอนกรีตตามลำดับ มีถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 33 (สายสุวรรณศร) ทั้งสายเก่า และสายใหม่จากจังหวัดปราจีนบุรีผ่านหมุ่มบ้านไปยังจังหวัดสระแก้วและประเทศกัมพูชา ทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้น มีระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา และโทรศัพท์ ครอบคลุมพื้นที่

อาชีพและการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา หลังจากนั้น มีอาชีพอื่นเกิดขึ้นดังนี้

ปีพุทธศักราช 2510 เริ่มทำไร่มันสำปะหลัง

ปีพุทธศักราช 2511 เริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมแปรงมันสำปะหลัง ชาวบ้านรับจ้างแรงงานในโรงงาน ทำไร่มันสำปะหลัง และทำนาเป็นอาชีพหลัก

ปีพุทธศักราช 2517 เริ่มประกอบอาชีพเป็นผู้ประกอบการ ค้าขาย รับจ้างทั่วไป และเกษตรกรรม

ปีพุทธศักราช 2523 คนในชุมชนมีการศึกษา มีความรู้ มีอาชีพ และรายได้ที่เหมาะสม เริ่มรับราชการ เป็นผู้ประกอบการ รับจ้างรายเดือน และรับจ้างทั่วไปเพิ่มมากขึ้น

ผู้นำและองค์กรชุมชน ชุมชนมีการจำแนกประชาชนตามลักษณะการดำรงชีพ และพัฒนาขึ้นมาเป็นผู้นำองค์กร ดังนี้

1. กลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้าน ชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ จำนวนมาก เนื่องจากในอดีตมีการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในวิถีชีวิตจากคนในชุมชนสืบทอดต่อกันมา เช่น ด้านแพทย์แผนไทย มีนายแดง ด้านส่งเสริมสุขภาพ เป็นแกนนำ มีความรู้เรื่องสมุนไพร ยาแก้โรคเรื้อรัง วัณโรค ไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ โรคติดต่อ และมีความสามารถด้านหัตถกรรม เช่น ทำลอบดักปลา ไซ สุ่มไม้กวาด เหว ส่วนนางจำ สีสานวงษ์ มีความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพร เช่น ยาขับลม ยาระบาย ยาเพิ่มเลือด และยาช่วยเจริญอาหาร สำหรับนางรื่นจิตร์ กลางท่าไคร้ มีความรู้การทำบายศรี ทอผ้าไหม ผ้าไหม เย็บหมอน ทำบายศรีงานพิธีต่าง ๆ

2. กลุ่มกรรมการวัด เนื่องจากชาวบ้านต้องการให้วัดมีการบริหารจัดการเป็นระบบ โปร่งใส ตรวจสอบได้ ทุกคนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้นชาวบ้านทุกครอบครัวจะเป็น คณะ กรรมการวัดฝ่ายต่าง ๆ ปัจจุบันมีนายแพ่ง ก่อไผ่น้อย เป็นประธาน วัดอุประสงฆ์เพื่อดำเนินกิจกรรมในวิถีชีวิตเชิงวัฒนธรรมตามหลักพุทธศาสนา พัฒนาวัดและกิจกรรมตามประเพณีและวิถีชุมชน และปลูกฝังคุณธรรมของคนในชุมชน

3. กลุ่มผู้นำฝ่ายปกครอง เนื่องจากโดยปกติหมู่บ้านจะมีผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกองค์การ

บริหารส่วนตำบล เป็นผู้นำฝ่ายปกครองและพัฒนา ชาวบ้านเห็นว่าชุมชนส่วนใหญ่จะมีความขัดแย้งแตกแยก แบ่งฝ่ายและได้รับผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม เกิดการกระจุกไม่กระจาย ผู้นำฝ่ายปกครองมีอำนาจสั่งการคนเดียว ชุมชนบ้านหนองผูกแต่ก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน ทำให้ผู้นำทางการศึกษาที่อยู่ในชุมชน นำแนวคิดไปสร้างความเข้าใจและขยายแนวคิดดังกล่าวกับแกนนำที่สำคัญในชุมชน เช่น พระสงฆ์ ผู้นำองค์กรชุมชน เพื่อหาทางออกร่วมกัน โดยผู้นำปกครองเป็นกลุ่มหนึ่งในสภาวितिชุมชน ปัจจุบันมีนายบุตร โจนเนียม และนายประทีป ชูโย เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นตัวแทนชาวบ้านในการประสานงานภาครัฐ รักษาความสงบเรียบร้อย และดำเนินกิจกรรมตามนโยบายของรัฐ

4. กลุ่มตำรวจบ้านและอาสาสมัครจิตอาสา เนื่องจากเมื่อมีกิจกรรมชุมชนจะให้ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยและดูแลความสงบ ต่อมาทางราชการได้จัดตั้งตำรวจบ้าน ซึ่งเป็นคนกลุ่มเดียวกับอาสาสมัครชุมชน จึงจัดตั้งเป็นกลุ่มตำรวจบ้านและอาสาสมัครจิตอาสาขึ้น ปัจจุบันมีนายไพศาล เจริญผล เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่รักษาความสงบ ช่วยเหลือ และให้บริการในกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของชุมชน

5. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เนื่องจากคนในชุมชนขาดความรู้ที่เหมาะสมในการประกอบอาชีพ ขาดเงินทุนหมุนเวียน ขาดรายได้ที่ต่อเนื่อง ไม่มีเงินออม ไม่มีเงินทุนหมุนเวียนพัฒนาครอบครัว อาชีพและสวัสดิการ เมื่อเจ็บป่วยต้องไปกู้เงินทำให้เสียดอกเบี้ยแพง จึงจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา ปัจจุบันมีนางสุปราณี กอดเบอร์ และนายปัญญา ดำนรักษา เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อตั้งสัจจะการออม เป็นเงินกองทุนหมุนเวียนช่วยเหลือผู้ที่มีความจำเป็นหรือเดือดร้อน เป็นสวัสดิการชุมชน ส่งเสริมการศึกษา การพัฒนาอาชีพและการรักษาพยาบาล

6. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เนื่องจากพัฒนาชุมชนจังหวัดสระแก้ว มาจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้น โดยตั้งคณะกรรมการ 15 คน ดำเนินการและฝากเงินเข้ากลุ่มเป็นรายเดือน ดำเนินการได้ 6 เดือน สมาชิกค่อย ๆ หุุดส่ง และ 3 เดือนต่อมา กลุ่มยุติการดำเนินกิจกรรม เพราะสมาชิกไม่ให้ความร่วมมือ แต่ยังคงมีเงินอยู่ในกองทุน ต่อมาผู้นำทางการศึกษาได้จัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้น คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจึงนำคิดมาเชื่อมโยงและพัฒนากลุ่มขึ้นมาอีกครั้ง ปัจจุบันมีนางบุญสม โจนเนียม เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกสะสมเงินเป็นกองทุนหมุนเวียน ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ สวัสดิการชุมชน ช่วยเหลือกันเอง ลดการกู้เงินนอกระบบ

7. กลุ่มประมงพื้นบ้าน เนื่องจากหลังเสร็จภารกิจจากอาชีพหลักของตน ชาวบ้านส่วนหนึ่งจะมารวมตัวกันปิ้งย่างหรือ ไปจับปลาตามแหล่งน้ำลำคลองต่าง ๆ ที่อยู่บริเวณรอบชุมชนเป็นประจำ จึงร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มประมงพื้นบ้าน มีนายบุญเรือง ยิ่งยง เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสานวิถีการดำรงชีพ การหาปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ และช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชน

8. กลุ่มช่างพื้นบ้าน เนื่องจากชาวบ้านบางกลุ่มจะประกอบอาชีพเป็นช่างก่อสร้างและสิ่งปลูกสร้างให้เครือญาติและคนในชุมชน โดยส่วนใหญ่จะช่วยเหลืองานสาธารณประโยชน์ในชุมชน จึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มช่างพื้นบ้านขึ้น ปัจจุบันมีนายทองใบ เหมคม เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือการก่อสร้างที่อยู่อาศัยและก่อสร้างทั่วไปในชุมชน พัฒนาฝีมือ ทักษะงานช่างสิ่งปลูกสร้าง และช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชน

9. กลุ่มศิลปิน/ดนตรีพื้นบ้าน เนื่องจากชาวบ้านบางคน มีความสามารถพิเศษด้านดนตรีเมื่อมีกิจกรรมในชุมชน คนเหล่านี้จะเป็นแกนนำให้เกิดความสนุกสนาน เช่น ร้องเพลงเชียร์ รำวง คิดเพลงที่ทำขึ้นเอง ตีกลอง ต่อมาได้นำอุปกรณ์ เช่น พิณ กีตาร์ แคน มาเล่นพร้อมกันเป็นวงดนตรีประยุกต์ ช่วยเหลืองานในชุมชนทั้งงานบวช งานแต่ง งานศพ และงานอื่น ๆ จึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มดนตรีพื้นบ้าน มีนายบุญศรี โจนเนียม เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเชิงวิถีชุมชน นำวิถีชุมชนด้านดนตรีมาใช้ในการประเพณีต่าง ๆ และส่งเสริมอาชีพอิสระ

10. กลุ่มประปาหมู่บ้าน เนื่องจากในอดีตชุมชนเป็นที่ราบลุ่มหนองน้ำ ต่อมาหนองน้ำต่าง ๆ ตื้นเขิน ทำให้ชุมชนขาดแคลนน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค จึงของบประมาณจากกรมอนามัย มาขุดแหล่งน้ำในชุมชน ปัญหาที่เกิดขึ้น ประชาชนไม่สามารถใช้น้ำได้ เพราะไม่มีงบประมาณบริหารจัดการน้ำเข้าถึงบ้านเรือน ชาวบ้านจึงสมัครเป็นสมาชิกร่วมกันระดมทุนเพื่อนำเงินมาซื้อวัสดุอุปกรณ์และติดตั้งระบบประปาเข้าบ้าน มีการจัดระบบการบริหารจัดการคณะกรรมการรุ่นแรก ได้วางระบบการบริหารจัดการ ทำให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สำหรับกรรมการจัดทำบัญชีจะมีการเลือกตั้งใหม่ทุกปี ปัจจุบันมีนายไพโรจน์ ตานเจริญ เป็นแกนนำ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำและมีน้ำที่สะอาดสำหรับอุปโภคบริโภคตลอดปี ส่งเสริมการเกษตรยังชีพในครัวเรือน และชาวบ้านได้เรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจชุมชน

11. กลุ่มผู้สูงอายุ เนื่องจากมีคนในชุมชนอยู่ร่วมกันมานานและมีอายุมากขึ้นทุกปี แต่ละปีชาวบ้านจะร่วมกันบริจาคเงิน สิ่งของ มอบให้ผู้สูงอายุ และจัดกิจกรรมร่วมกัน ผู้สูงอายุจึงรวมตัวเป็นกลุ่มขึ้นมา ปัจจุบันมีนายมา คำนสำราญ เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยในชุมชน สงเคราะห์ ช่วยเหลือ แบ่งปัน และเอื้ออาทรต่อกันของคนในชุมชน

12. กลุ่มสตรีแม่บ้าน เนื่องจากปกติกลุ่มสตรีแม่บ้านเกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐ และดำเนินกิจกรรมตามที่ผู้นำกำหนดหรือสั่งการ แม่บ้านในชุมชนจึงได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มสตรีขึ้นมาใหม่ เป็นองค์กรหนึ่งในสภาวิถีสวน เพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมรณรงค์ขยับ ผลัดกระถางในประเพณีลอยกระทง และมีบทบาทในกิจกรรมตามประเพณีและวิถีชุมชนตามมติสภา ปัจจุบันมีนางทองดี สารุชน เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการอยู่ร่วมกันและสนับสนุนกิจกรรมชุมชน

13. กลุ่มสงเคราะห์ราษฎรหมู่บ้าน เนื่องจากพระครูสุนทรสารธรรม กล่าวว่า ในพระไตรปิฎก ปรากฏว่าจะมีภัยพิบัติจากธรรมชาติรุนแรงขึ้น ประชาชนจะยากลำบากในการดำรงชีพ จึงได้ตั้งกลุ่มสงเคราะห์ราษฎรหมู่บ้านขึ้น ปัจจุบันมีนายวิจิตร เรืองแสง เป็นแกนนำ วัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ผู้ประสบอุทกภัย และอัคริภัยในชุมชน

14. กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน เนื่องจากในอดีตชาวบ้านเมื่อเสียชีวิต คนยากจนจะไม่มีเงินจัดงานศพ บางคนไม่มีโลงบรรจุศพ ทำให้เป็นที่น่าเวทนา แกนนำชุมชนจึงรวบรวมคนในชุมชนเข้าเป็นสมาชิกตั้งเป็นกลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน ปัจจุบันมีนายเฉลิม ทาหอม เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือสมาชิกเมื่อถึงแก่กรรม และลดความกดดันของครอบครัวที่สมาชิกถึงแก่กรรม

15. กองทุนวัฒนธรรมชุมชน เนื่องจากชุมชนได้รับงบประมาณสนับสนุนการพัฒนา ประเพณีสงกรานต์จากสภาวัฒนธรรม จังหวัดสระแก้ว ปีพุทธศักราช 2543 จำนวน 5,000 บาท ชุมชนใช้โอกาสนี้เป็นจุดเริ่มต้น ริเริ่ม ตั้งกองทุนวัฒนธรรมโดยชุมชน ซึ่งเป็นกองทุนวัฒนธรรมแห่งแรกในระดับหมู่บ้านของจังหวัดสระแก้ว และภูมิภาคตะวันออก ชาวบ้านจะทอดผ้าป่าและร่วมบริจาคเงินสมทบเข้ากองทุนในวันที่ 17 เมษายนเป็นประจำทุกปี ซึ่งเป็นวันเสริมสร้างสายใยครอบครัว อบอุ้มชุมชนสามัคคี ปัจจุบันมีพระครูสุนทรสารธรรม เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมกิจกรรมด้านประเพณีและวิถีชีวิตชุมชน ทำนุบำรุงโบราณสถานด้านพิพิธภัณฑสถานในชุมชน สนับสนุนกิจกรรมสืบสานวิถีวัฒนธรรมชุมชน

16. กลุ่มเด็กและเยาวชน เนื่องจากชุมชนถือว่าเด็กและเยาวชน เป็นกลุ่มอำนาจใหม่ที่มีพลังสร้างสรรค์ จึงควรมีพื้นที่ให้เด็กและเยาวชนได้แสดงออกและเรียนรู้ร่วมกันกับคนสามวัย เพื่อเป็นแกนนำของชุมชนในอนาคต จึงให้เด็กและเยาวชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มขึ้นมาในสภาวิถิชุมชน ปัจจุบัน มีนายรัชชัย มาลา เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมกิจกรรมของเด็กและเยาวชน และเรียนรู้ชุมชนร่วมกัน

17. กลุ่มการศึกษา เนื่องจากในอดีตคนในชุมชนสนใจการศึกษา ผู้จบการศึกษามีคุณภาพ มีจิตสำนึกรักถิ่น กลับมาพัฒนาบ้านเกิดของตนเอง ทำให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้า เป็นต้นแบบของสังคมในภูมิภาคตะวันออกด้านต่าง ๆ ต่อมาผู้นำทางการศึกษาที่ย้ายเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาคนใหม่ไม่ให้ความสำคัญและไม่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ดึงการศึกษาออกจากชุมชน และเกิดความขัดแย้ง ชาวบ้านส่วนหนึ่งจึงย้ายบุตรหลานออกจากโรงเรียน แต่ชุมชนยังคงเข้าไปร่วมดำเนินการ สนับสนุนงบประมาณ จัดตั้งกองทุนการศึกษา และกิจกรรมวันสำคัญ เช่น วันพ่อ วันแม่ สภาวิถิชุมชนเห็นปัญหาดังกล่าว จึงตั้งกลุ่มพัฒนาการศึกษาขึ้น ปัจจุบันมีนายนิรันดร์ แซ่กู เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูทำนุบำรุงสถานศึกษาของชุมชน และสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาของเด็กและเยาวชน

ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ชาวบ้านมีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าจะช่วยคุ้มครองให้มีความปลอดภัย ซึ่งพระครูสุนทรสารธรรม เล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ของศาลเจ้าพ่อพระปรัง โดยกล่าวว่า “ถนนเส้นเก่า ถ้าคนใดผ่านถนนสายนี้จะต้องหยุดรถและบิเบตเรให้แล้วจะปลอดภัย ซึ่งครั้งหนึ่งมีคนขับรถรับจ้างผ่านมาแต่ไม่ยอมบิเบตเรให้วิ่งผ่านไปได้นิดเดียวก็เกิดอุบัติเหตุ” และอีกเรื่องหนึ่งเล่าว่า “ครั้งหนึ่งมีคนพบไก่ที่บริเวณศาลเจ้าพ่อพระปรัง ก็เลยอยากได้ไก่จึงวิ่งไล่ตะครุบ เมื่อเอามาดูกลับไม่ใช่ไก่” จึงเป็นที่มาของการบวงสรวงศาลเจ้าพ่อพระปรัง ส่วนประเพณีสำคัญในรอบปี มีดังนี้ 1) ขึ้นปีใหม่ทุกวันที่ 1 มกราคม มีพิธีทำบุญตักบาตร เลี้ยงภัตตาหารแด่พระภิกษุ สามเณร และจับฉลากแลกเปลี่ยนของขวัญ 2) มาฆบูชา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 มีพิธีทำบุญข้าวจี โดยชาวบ้านนึ่งข้าวเหนียว แล้วปั้นเป็นทรงกลม เอาไปย่างไฟให้เหลืองแล้วนำไปถวายพระ ถือว่าเป็นการทำบุญกุศลอย่างหนึ่ง 3) สงกรานต์ 13 -17 เมษายน และในวันที่ 17 เมษายน ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของประเพณีสงกรานต์ มีพิธีทำบุญรวมญาติ สรงน้ำพระสงฆ์ และรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ 4) วิสาขบูชา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 มีการเวียนเทียน ทำบุญตักบาตร 5) เข้าพรรษา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ถวายผ้าอาบน้ำฝน และแห่เทียนจำนำพรรษา 6) สารทไทย เดือน 10 แรม 15 ค่ำ 7) ออกพรรษา แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ตักบาตรเทโว ทอดกฐินและทอดผ้าป่า 8) ประเพณีลอยกระทง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 จัดกิจกรรมตามประเพณี การประกวดกระทง แข่งเรือ และกิจกรรมทางน้ำ 9) วันพ่อแห่งชาติ 5 ธันวาคมหาราช จัดที่โรงเรียนบ้านหนองผูกเต่า นายนิรันดร์ แซ่กู กล่าวว่า “พระครูสุนทรสารธรรม จะเป็นประธานในการดำเนินงานทุกปี โดยมีผู้นำทางการศึกษาสร้างความเข้าใจ และขยายแนวคิด คณะกรรมการนำแนวคิดไปปฏิบัติ” ซึ่งชุมชนมีประเพณีและวิถีชุมชนที่สำคัญ ดังนี้

1. ประเพณี ได้แก่

1.1 ประเพณีศาลเจ้าพ่อพระปรัง เกิดขึ้นเนื่องจากความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อเจ้าพ่อพระปรังของชาวบ้านหนองผูกเต่า พัฒนามาเป็นประเพณีที่สำคัญและยิ่งใหญ่ประจำจังหวัดสระแก้ว และจังหวัดปราจีนบุรี เป็นชีวิตและจิตวิญญาณของชุมชนคนต้นน้ำ กิจกรรมเริ่มตั้งแต่วันที่ 15 - 19 เมษายน ของทุกปี และวันที่ 19 เมษายน เป็นวันไหลกระบวนแห่เจ้าพ่อพระปรังไปให้ประชาชนในจังหวัดสระแก้วสักการบูชาถึงศาลหลักเมือง ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว

1.2 ประเพณีลอยกระทง เริ่มตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2515 นายวิจิตร เรืองแสง นายหอมหวาน พูลสวัสดิ์ ได้คิดจัดงานลอยกระทงขึ้นมาเพื่อเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีที่หายไปนาน บริเวณหาดทรายริมแควพระปรังบริเวณบ้านวังยาง ต่อมาปีพุทธศักราช 2543 ชุมชนได้ขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อใช้อุปโภคบริโภค พระครูสุนทรสารธรรม ให้มีการฟื้นฟูประเพณีลอยกระทง ผู้นำทางการศึกษา ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาสร้างความเข้าใจ ขยายความคิดกับชาวบ้าน คณะกรรมการวัด และองค์กรชุมชน ร่วมกันฟื้นฟูกิจกรรมประเพณีลอยกระทงขึ้นมาใหม่ และ

ออกแบบงาน โดยเฉพาะด้านพิธีกรรม นอกจากนี้มีการละเล่น การแข่งเรือ การทำบายศรี การแสดงของเด็กและเยาวชน การแสดงดนตรี การจำหน่ายสินค้าพื้นบ้านของเครือข่ายชุมชนตั้งแต่บัดนั้น เป็นต้นมา

1.3 ประเพณีสงกรานต์สืบสานสายใยครอบครัวอบอุ่น ชุมชนสมานฉันท์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุตรหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นกลับภูมิลำเนา ระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วและคนในชุมชนมีความผูกพันและสามัคคีกันยิ่งขึ้น ชาวบ้านอยากให้ประเพณีสงกรานต์ช่วยส่งเสริมความอบอุ่นในครอบครัว โดยเฉพาะความผูกพันของคนสามวัย ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก หลาน จึงกำหนดให้มีการนำอาหารมารับประทานร่วมกัน และตั้งชื่อว่าประเพณีสงกรานต์สืบสานสายใยครอบครัวอบอุ่นชุมชนสมานฉันท์ กิจกรรมกลางคืนของวันที่ 16 เมษายน เป็นการแสดงของบุตรหลาน วันที่ 17 เมษายน เป็นการทำบุญตักบาตร จากนั้นแต่ละครอบครัวจะนำอิฐ (กระดุก) ของญาติที่ล่วงลับไปแล้วมาทำพิธีทางศาสนา (บังสุกุล) ร่วมกัน และทอดผ้าป่ากองทุนวัฒนธรรม รับประทานอาหารร่วมกันทั้งชุมชน โดยชาวบ้าน ผู้ประกอบการ ร้านค้า ผู้มีจิตศรัทธา จะนำอาหารมาบริจาคตามกำลังศรัทธา หลังจากนั้นเป็นพิธีบายศรีสู่ขวัญผู้สูงอายุ ร่ำอวยพร สรงน้ำพระภิกษุสงฆ์ รดน้ำคำหัวและมอบของขวัญผู้เฒ่าผู้แก่ และก่อเจดีย์ทราย เสร็จพิธี

2. วิถีชุมชน ได้แก่

2.1 กิจกรรมศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชุมชนภาคตะวันออก (บ้านหนองผูกเต่า)

2.2 กิจกรรมการผลิตน้ำดื่มชุมชน ดำเนินการโดยการร่วมหุ้นลงทุนของเครือข่ายประชาชน เครือข่ายพระสงฆ์ ร้านค้าชุมชน ได้รับการรับรองจากสาธารณสุขจังหวัดสระแก้วว่าเป็นน้ำดื่มที่สะอาดและมีคุณภาพสูงที่สุด และได้รับรางวัลจากกระทรวงสาธารณสุข

2.3 ประปาหมู่บ้าน เป็นของชุมชนบริหาร โดยชุมชน เพื่อชุมชน แต่ละปีจะปันผลกำไรให้กับสมาชิกได้มากกว่าร้อยละ 100 - 500 ต่อปี

2.4 สัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เป็นกลุ่มการเงินเพื่อสร้างวัฒนธรรมการออม การจัดสวัสดิการชุมชน และการรักษาพยาบาลเบื้องต้น

2.5 ออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นกลุ่มการเงินให้กู้ยืมเพื่อการลงทุน รับฝากเงินสมาชิกและปันผลกำไร ร้อยละ 15 - 20 ต่อปี

2.6 สวนป่าจุฬารักษ์ เป็นสวนป่าอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน

2.7 สภาวิถีชุมชน เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 17 องค์กรชุมชนและเครือข่าย 4 หมู่บ้าน 3 ตำบล 2 จังหวัด มีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม มีผู้นำธรรมชาติทางด้านการศึกษา และผู้นำศาสนา เป็นแกนนำ ผู้นำทางการศึกษาทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชน

ทุกด้านเช่น การเงิน การศึกษา การพยาบาล อาชีพและความมั่นคงของชีวิต ลดอิทธิพลและอำนาจทางการเมือง การกดขี่และการเอารัดเอาเปรียบ

3. กองทุนสวัสดิการชุมชน คนในชุมชนร่วมกันคิด ริเริ่ม และดำเนินการ มีกองทุนสวัสดิการ 14 กองทุน ได้แก่

3.1 กองทุนเพื่อการศึกษา	มีเงินกองทุนจำนวน	50,000 บาท
3.2 กองทุนประปาหมู่บ้าน	มีเงินกองทุนจำนวน	733,761 บาท
3.3 กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์	มีเงินกองทุนจำนวน	932,808 บาท
3.4 กองทุนกิจกรรมลอยกระทง	มีเงินกองทุนจำนวน	146,758 บาท
3.5 กองทุนสงเคราะห์สาธารณะภัย	มีเงินกองทุนจำนวน	117,394 บาท
3.6 กองทุนออมทรัพย์เพื่อการผลิต	มีเงินกองทุนจำนวน	2,156,936 บาท
3.7 กองทุนศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	มีเงินกองทุนจำนวน	22,000 บาท
3.8 กองทุนอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)	มีเงินกองทุนจำนวน	17,000 บาท
3.9 กองทุนฌาปนกิจหมู่บ้าน	มีเงินกองทุนจำนวน	43,000 บาท
3.10 กองทุนพัฒนาอาชีพแม่บ้าน	มีเงินกองทุนจำนวน	25,000 บาท
3.11 กองทุนวัฒนธรรม	มีเงินกองทุนจำนวน	88,145 บาท
3.12 กองทุนร่ำวงย้อนยุค	มีเงินกองทุนจำนวน	1,700 บาท
3.13 กองทุนผู้สูงอายุ	มีเงินกองทุนจำนวน	3,000 บาท
3.14 กองทุนจิตอาสาพัฒนาชุมชน	มีเงินกองทุนจำนวน	8,600 บาท

กองทุนสวัสดิการที่เกิดจากนโยบายรัฐมี 2 กองทุน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน และกองทุน SML ซึ่งผู้นำฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการ

4. กิจกรรมการเรียนรู้ ที่กำลังดำเนินการ ได้แก่

4.1 วิจัยและพัฒนา โดยการร้อยเรียงประวัติท้องถิ่นชุมชนบ้านหนองผูกเต่ามาเสริมสร้างครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเป็นสุข นำทุนทางสังคมของชุมชนมาสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ด้านการพัฒนาเพื่อลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกเพิ่มปัจจัยภายใน สร้างเอกลักษณ์ความเป็นคนบ้านหนองผูกเต่าที่มีวิถีชีวิตและจิตวิญญาณ รักและผูกพันท้องถิ่น พึ่งตนเอง นำ “เต่า” มาเป็นสัญลักษณ์นำโชค ความรักและความผูกพัน กิจกรรมประกอบด้วย วังมินิมาราธนอนรอบชุมชน เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ 12 เครื่อง่าย การเรียนรู้พิธีสืบชะตาชุมชนและพิธีบวงสรวง ปฏิบัติธรรม ดักบาตร ข้าวสารอาหารแห้ง และบริจาคทาน ดำเนินการ 3 วัน 3 คืน ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 พร้อมจัดตั้งศูนย์วิจัยและพัฒนา การอนุรักษ์และคัดพันธุ์เต่าน้ำจืด เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป

4.2 ศูนย์สมานฉันท์ธรรมภิบาลชุมชน เป็นศูนย์กลางการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท ในชุมชนร่วมกับศาลจังหวัดสระแก้ว แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ถ่ายทอด เรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน องค์กรและเครือข่าย พัฒนาระบบการเรียนรู้ตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรู้เท่าทัน เหตุการณ์ สร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดพลังและความร่วมมือในการปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชน ศรัทธา คณาครุฑ ครอบครั้ว ชุมชนและทุกภาคส่วนของชุมชน สร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาภายในชุมชน ความวิถีเชิงวัฒนธรรมของสังคมไทย

5. ความคาดหวังของชุมชน ได้แก่

5.1 วัดและโรงเรียนเป็นศูนย์กลางความร่วมมือในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

5.2 สร้างผู้นำชุมชนให้มีภาวะผู้นำ กล้าตัดสินใจ มีความเสียสละและแสวงหา แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีมาสู่ประชาชน ด้วยศักยภาพของชุมชนที่ปราศจากอิทธิพล ทางการเมือง

5.3 ชุมชนร่วมกันรักษาศักดิ์ศรี โดยใช้เวทีสภาวิถิชุมชนเป็นพื้นที่สาธารณะร่วมแสดง ความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล และหาข้อยุติโดยแนวทางสันติวิธี

5.4 มีการระดมทุนเพื่อสร้างสวัสดิการชุมชนที่เน้นปัจจัยภายในลดการพึ่งพา

5.5 คนในชุมชนมีความเอื้ออาทร อยู่ร่วมกันอย่างเครือญาติตามวิถีชุมชนเป็นหนึ่ง เดียวกัน

การมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้มีผู้นำเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้าน จนถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนผ่านบุคคล ถึงรุ่นที่ 3 คน รุ่นแรก เป็นรุ่นปู่ย่า ตายาย ก่อตั้งโรงเรียนและ วัดรุ่นที่ 2 เริ่มตั้งแต่ พุทธศักราช 2500 – 2531 รุ่นพ่อ แม่ ลูก ป้า น้า อา และรุ่นที่ 3 เป็นลูกหลาน เริ่มตั้งแต่คนรุ่นใหม่ที่เกิดในชุมชน มีการศึกษากลับเข้ามาพัฒนาชุมชนบ้านเกิด จนถึงปัจจุบัน ผู้นำที่สำคัญ แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ใหญ่ ๆ ดังนี้

1. พระสงฆ์ เริ่มตั้งแต่ในอดีตเมื่อก่อตั้งวัดในปีพุทธศักราช 2500 เป็นต้นมา มีพระคำพอง พระเสนอ สิงห์สนิท และปัจจุบัน คือ พระครูสุนทรสารธรรม เป็นเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระนักพัฒนา เป็นผู้นำจิตวิญญาณและศูนย์รวมจิตใจของชุมชน นางบุญสม โจนเนียม กล่าวว่า “หลวงปู่ณีเกิด (พระครูสุนทรสารธรรม) เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจของเรชาวบ้าน พัฒนาชุมชนให้เกิด ความเจริญ ได้ร่วมกับชาวบ้านตั้งกองทุนการศึกษา ฌาปนกิจ สวัสดิการชุมชน ประปาหมู่บ้าน ออมทรัพย์เพื่อการผลิต สร้างศาลาพักร้อน ที่พักผู้โดยสาร บริจาคเงินสนับสนุนการขยายเขตไฟฟ้า และพัฒนากลุ่มองค์กรต่าง ๆ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และชาวบ้านยึดมั่นในวิถีเชิงวัฒนธรรม ตามแนวทางพระพุทธศาสนา”

2. ผู้นำทางการศึกษา เริ่มตั้งแต่โรงเรียนบ้านหนองผูกเต่า ย้ายมาอยู่ที่ถนนทางหลวงแผ่นดิน สายสุวรรณธร หมายเลข 33 (ใหม่) หลักกิโลเมตรที่ 230 ในปีพุทธศักราช 2515 มีนายเฉลิม ทาหอม เป็นครูใหญ่ ได้ร่วมกับวัดและชาวบ้านพัฒนาชุมชนและโรงเรียนควบคู่กัน มีการขยายชั้นเรียน ตั้งกองทุนการศึกษา สนับสนุนให้นักเรียนศึกษาต่อ เมื่อจบการศึกษาออกมาส่วนหนึ่งกลับมาเป็นผู้นำทางการศึกษาที่อยู่ในชุมชน เป็นผู้นำองค์กรชุมชน มีบทบาทสำคัญในการทำงานร่วมกับชุมชน เข้าร่วมบริหารจัดการชุมชน ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2532 เป็นต้นมา จุดเปลี่ยนที่สำคัญในปีพุทธศักราช 2540 เกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ผู้นำชุมชนได้ร้องขอให้ผู้นำทางการศึกษาที่เป็นบุตรหลานเข้ามาช่วยหาแนวทางแก้ปัญหาและช่วยเหลือชาวบ้านร่วมกัน ผู้นำทางการศึกษา กล่าวว่า “การพัฒนาหมู่บ้านของตนเองเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ถ้าลงไปคลุกคลีมากก็อาจเจ็บตัว แต่ถ้าไม่ให้ความร่วมมือก็เจ็บตัวเช่นกัน ต้องระวังเพราะชุมชนยังไม่มีกลไกรองรับ อาจเป็นที่ครหาได้” เมื่อเห็นความจำเป็นจึงเข้ามาพัฒนาชุมชนร่วมกัน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีวัดเป็นศูนย์กลาง ใช้การศึกษาเรียนรู้ในการพัฒนา ดังสภาวีถิชุมชนดำเนินกิจกรรมตามความต้องการในวิถีการดำรงชีพชาวบ้านได้ปรับเปลี่ยนวิถีคิดในการพัฒนา

3. ผู้นำฝ่ายปกครอง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เริ่มตั้งแต่ นายทอง เหมคม เป็นผู้มี威望และบารมี บริจาคที่ดินสร้างวัด นำวิถีความเชื่อเรื่องศาลเจ้าพ่อพระปรังมาเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมือ หาทุนทรัพย์สร้างศาลาการเปรียญวัดบ้านหนองผูกเต่า ทำให้เกิดความผูกพันระหว่างศาลเจ้าพ่อพระปรังกับคนในชุมชนมาถึงทุกวันนี้ ชาวบ้านจึงเรียกท่านว่า “บิดาแห่งชุมชนคนหนองผูกเต่า” ซึ่งเสียชีวิตเมื่อปีพุทธศักราช 2549 รวมอายุ 93 ปี ผู้ใหญ่บ้านคนต่อมาขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนา ชาวบ้านจึงตั้งกลุ่มองค์กรขึ้นมาและผู้นำฝ่ายปกครองเป็นกลุ่มหนึ่งในสภาวีถิชุมชน มีบทบาทในการประสานความร่วมมือระหว่างรัฐกับสภาวีถิชุมชน

4. กลุ่มผู้นำองค์กร เกิดจากการจำแนกประชาชนตามลักษณะการดำรงชีพรวมกันเป็นกลุ่ม มีการเลือกสรรกันเองเป็นแกนนำองค์กร (คล้ายกับผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น) ได้รับการเสริมสร้างภาวะผู้นำ ดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ชุมชนเรียนรู้ร่วมกันและเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีสภาวีถิชุมชน ทุกวันที่ 5 ของเดือน ซึ่งได้เรียนรู้ความร่วมมือ ความเท่าเทียม การเคารพ ให้เกียรติและเชื่อมั่นกัน และคนในชุมชนทุกคนมีโอกาสเข้าร่วมเป็นแกนนำกิจกรรมองค์กร ถ้าใฝ่รู้และเข้าร่วมกิจกรรมทำให้ชุมชนมีการพัฒนาผู้นำต่อเนื่อง มีความเสียสละและทำงานร่วมกับชุมชน สามารถสร้างพลังความร่วมมือ ดังตัวอย่างการจัดกิจกรรมลอยกระทง ชุมชนจะเปิดเวทีสภาวีถิชุมชนให้กลุ่มองค์กรทั้ง 17 กลุ่ม วิพากษ์และวางแผน การทำงานเป็นรายกิจกรรมโดยเชื่อมโยงบทเรียนและประสบการณ์ที่ผ่านมาเพื่อการตัดสินใจและมอบหมายกลุ่มผู้รับผิดชอบ เช่น รวบรวมข้อมูล กลุ่มสตรีแม่บ้านรับผิดชอบ การสร้างเวทีแสดง กลุ่มช่างพื้นบ้านรับผิดชอบ การผลิตกระทง กลุ่มการศึกษาและ

กลุ่มเยาวชนรับผิดชอบ กิจกรรมการแสดง กลุ่มดนตรีพื้นบ้านและโรงเรียนรับผิดชอบ กิจกรรม สอยดาวเสี่ยงโชค กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตรับผิดชอบ การรักษาความสงบและความปลอดภัย ดำรงบ้านรับผิดชอบ กลุ่มอาสาสมัคร จัดอาสาสมัครช่วยการจราจรและจัดเก็บรถ กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นผลิตกระทงเข้าประกวด โดยมีกองทุนลอยกระทง สนับสนุนงบประมาณ เป็นต้น

5. กลุ่มเด็กและเยาวชน เนื่องจากชุมชนมีการสนับสนุนทุนการศึกษาให้บุตรหลานได้ เรียนต่อ ทำให้ผู้จบการศึกษามีจิตสำนึกรักถิ่นเกิดกลับมาพัฒนาชุมชนของตน โดยเฉพาะ รุ่นแรกที่ได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษา ซึ่งจบออกมาในปีพุทธศักราช 2522 - 2524 ได้นำ แนวทางการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ชัดเจน โปร่งใส และตรวจสอบได้ เข้ามาใช้ในชุมชน ความสำเร็จของชุมชนจึงเกิดจากการสร้างเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับชุมชน ดังนั้น เด็กและเยาวชน จึงเป็นกลุ่มพลังอำนาจใหม่ที่ชุมชนให้ความสำคัญมาจนทุกวันนี้

ความต่อเนื่องของกระบวนการเรียนรู้ ทำให้ชุมชนได้รับการยกย่องให้เป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ชุมชนระดับภูมิภาคตะวันออกด้านประเพณีและวิถีชุมชน ซึ่งมีคุณสมบัติ 4 ประการ คือ มีการจัดการภูมิปัญญาของชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่ ต่อเนื่องและมีวิธีการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทั้งผู้นำที่มี พลังอำนาจทางความเชื่อ ความศรัทธา คือ พระสงฆ์ พลังอำนาจทางความรู้ คือ ผู้นำทางการศึกษา พลังอำนาจมวลชนตามกฎหมาย คือ ผู้นำหมู่บ้าน พลังความเชื่อและเครือข่าย คือ ผู้รู้ ผู้นำกลุ่ม องค์กร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้มีประสบการณ์และพลังอำนาจใหม่ คือ กลุ่มเด็กและเยาวชน มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาในการเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมกันคิด แสดงความคิดเห็น หาทางออก การตัดสินใจหาแนวทางสมานฉันท์ที่มีความเห็นพ้องต้องกัน โดยมีกระบวนการ เรียนรู้ ดังนี้

การเรียนรู้ของชุมชน

1. เรียนรู้จากวิถีการดำรงชีพ ตั้งแต่ระดับบุคคล กลุ่ม องค์กร ชุมชน และเครือข่าย
2. เรียนรู้จากกิจกรรมร่วมกัน ได้แก่ กิจกรรมทางศาสนา วันสำคัญ ประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมในวิถีชุมชน กองทุนสวัสดิการ และเครือข่ายการเรียนรู้

วิธีการเรียนรู้ของชุมชน มีดังนี้

1. แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นในวิถีชีวิตการดำรงชีพและการประกอบอาชีพ ซึ่งมี การพบปะพูดคุยกันตามโอกาสและตามสถานที่ต่าง ๆ
2. เข้าร่วมเวทีสภาวิถีชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่คนในชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกัน ทุกวันที่ 5 ของเดือน โดยมีผู้นำทางการศึกษาทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการ

3. ปรีกษาหาหรือ ขอคำแนะนำเมื่อมีปัญหา มีความสนใจหรือความต้องการทั้งในระดับวิธีการดำรงชีพ กลุ่ม องค์กร ชุมชน หรือเครือข่าย ชุมชนจะปรีกษาหาหรือและขอคำแนะนำจาก ผู้นำทางการศึกษา ผู้นำทางศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำองค์กร และกลุ่มแกนนำองค์กรชุมชน หรือผู้รู้ ถ้าเกี่ยวข้องกับส่วนรวมจะเปิดเวทีสภาวิถิชุมชน ถ้าเกี่ยวข้องกับบุคคล หรือองค์กรภายนอก จะเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ต่อไป

4. ศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จตามที่คนในชุมชนสนใจ เช่น เรียนรู้การผลิต น้ำดื่มชุมชนที่จังหวัดชัยนาท เรียนรู้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และการผลิตสารสกัดชีวภาพ (การผลิต จุลินทรีย์) ที่จังหวัดตราด เรียนรู้การจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ที่ชุมชนบ้านกิโลสาม จังหวัดสระแก้ว

5. ฟังบรรยายจากผู้รู้และวิทยากรภายนอก เช่น การจัดสวัสดิการชุมชนพึ่งตนเองจาก พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และประธานกองทุนสวัสดิการสังคมจังหวัดสระแก้ว เรียนรู้ สมุนไพรและแพทย์แผนไทยจากประธานศูนย์วัดอุทิศสมุนไพรวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว เรียนรู้ การเฝ้าระวังและพิทักษ์สิ่งแวดล้อมจากคณะกรรมการสามฝ่ายโรงไฟฟ้าสระบุรี เรียนรู้กฎหมายจาก ผู้พิพากษาของศาลจังหวัดสระแก้ว เป็นต้น

6. เข้าร่วมประชุมกับหน่วยงาน องค์กรชุมชนภายนอกทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคการเมือง และองค์กรชุมชน เช่น สภาวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เครือข่ายสวัสดิการชุมชน เครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

7. เยี่ยมชมนิทรรศการในงานต่าง ๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เช่น นิทรรศการของ พัฒนาชุมชนจังหวัดสระแก้ว การพลิกฟื้นวิถีไทของกองทุนชุมชนภาคตะวันออก จังหวัดปราจีนบุรี การนำเสนอทิศสู่การปฏิบัติของชุมชนบ้านกิโลสาม และงานสืบสานวัฒนธรรมเบ็ญบูรพาจังหวัด สระแก้ว

8. การปฏิบัติจริงในกิจกรรมทางศาสนา วันสำคัญ ประเพณี วิถิชุมชน กองทุนสวัสดิการ และวิธีการดำรงชีพของตนเอง กลุ่ม องค์กร ชุมชน และเครือข่าย

9. เข้ารับอบรมความรู้ เช่น การผลิตจุลินทรีย์ การจัดตั้งกลุ่มผลิตไวน์ สัจจะสะสมทรัพย์ และกลุ่มอาชีพต่างๆ เป็นต้น

ช่องทางการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ พุศุขุกันเองตามวิธีการดำรงชีพ ปรีกษาผู้รู้ กลุ่ม องค์กร แกนนำชุมชน และนำความต้องการ (ปัญหา ความต้องการ หรือความสนใจ) มาปรีกษาผู้นำทางการศึกษา เพื่อประสานองค์กรชุมชน นำความต้องการเข้าสู่เวทีสภาวิถิชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ สาธารณะในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อหาแนวทางในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมี ผู้นำทางการศึกษาทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการ ผู้นำจิตวิญญาณ และผู้ทรงคุณวุฒิ หรือองค์กร

สาธารณประโยชน์ที่เกี่ยวข้องส่งเสริมความรู้ทางวิชาการ ในกรณีเร่งด่วน ผู้นำทางการศึกษาจะประสานงานองค์กรชุมชนเปิดเวทีสภาวิชุมชนเป็นการเฉพาะ

ลักษณะการเรียนรู้ของชุมชน เรียนรู้ร่วมกันในวิถีการดำรงชีพ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และประกอบอาชีพอย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ทำให้มีรายได้เพิ่มนำมาเก็บออมรวมกันเป็นกลุ่ม เกิดเป็นกองทุนหมุนเวียน นำมาจัดสวัสดิการชุมชน สามารถนำไปส่งเสริมอาชีพ การศึกษาและคำรักษาพยาบาล ทำให้กิจกรรมเรียนรู้อื่นเกิดขึ้นต่อเนื่อง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่ม ชุมชน และเครือข่าย และนำความร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ มาเป็นประเพณีวิชุมชนท้องถิ่นและเครือข่าย ทำให้ชุมชนบ้านหนองผูกเต่า มีการจัดการความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน การเรียนรู้ร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนเรียนเรียนรู้

ชุมชนบ้านกิโลสาม

ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

ประวัติและความเป็นมา ชุมชนบ้านกิโลสาม ตั้งอยู่หมู่ที่ 12 ตำบลท่าแขก อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว เกิดขึ้นจากบริษัทโรงเลื่อยจักรไทยวิศาล ตั้งอยู่ริมคลองพระปรัง ตำบลสาธิตาควน อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ได้สร้างทางเข้ามาชักลากไม้ซุงจากคลองท่ากระบากและนำท่อนซุงมารวมกันที่บริเวณริมหนองเตียน (ปัจจุบันอยู่ในเขตพื้นที่หมู่ที่ 4 ตำบลท่าแขก) เพื่อความสะดวกในการตรวจสอบไม้ซุงของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ จึงนำไม้ซุงมารวมกัน ห่างจากบ้านหนองเตียน 3 กิโลเมตร เป็นที่มาของคำว่า “กิโลสาม” ผู้เข้ามาบุกเบิกคนแรก คือ คุณพ่อเดชและครอบครัว คุณพ่อแหลมและครอบครัว ซึ่งมีอาชีพรับจ้างตัดไม้ พื้นที่ขณะนั้นเป็นป่าดงดิบ คุณพ่อเดชและคุณพ่อแหลมได้ปลูกกระท่อมอยู่ริมทางลากไม้ซุง ต่อมาเมื่อผู้เข้ามาบุกเบิกจับจองที่ป่าทำข้าวไร่ (หมายถึง การถางป่าปลูกข้าวโดยไม่ไถน้า เช่นเดียวกับการทำไร่หมุนสำหรับปลูก) ไร่ข้าวโพดมากขึ้นจึงอพยพครอบครัวมารวมอยู่ที่กิโลสาม ผู้ที่เข้ามาอยู่ในชุดที่ 2 มีคุณพ่อคง, คุณพ่อเจียม, คุณพ่อทิ และคุณพ่อทอง ซึ่งปัจจุบันเสียชีวิตไปหมดแล้ว สำหรับผู้ที่อพยพชุดที่ 3 มีคุณพ่อพัน, คุณพ่อนก, คุณพ่อแสง, คุณพ่อเลื่อน พลน้อย, คุณพ่อคำภู พงสาวดาล และคุณพ่อสวัสดิ์ ผู้อพยพอาศัยอยู่รวมกันในที่ดินทำกินของตน ทำให้ลูกหลานมีความลำบากในการเดินทางไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนบ้านหนองเตียน ซึ่งห่างไกลและทุรกันดารไปมาลำบาก ดังนั้น ปีพุทธศักราช 2522 ชาวบ้านจึงร่วมใจกันบริจาคทรัพย์ ที่ดิน และกำลังแรงงานสร้างโรงเรียนบ้านกิโลสามขึ้น และปีพุทธศักราช 2523 ก่อสร้างวัดกิโลสามขึ้นมา ระยะแรก อยู่ในการปกครองของหมู่ 9 บ้านคลองปลาโค ตำบลท่าแขก อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว แยกเป็นหมู่ที่ 12 บ้านกิโลสาม เมื่อวันที่ 15 เมษายน พุทธศักราช 2541 มีนายอวิชาติ ภูมิ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันมีนายอำกร ภูมิ

เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีบ้านเรือนจำนวน 195 หลังคาเรือน มี ประชากร 879 คน แยกเป็นชาย 443 คน หญิง 436 คน มีวัด 2 แห่ง ได้แก่ วัดกิโลสามและวัดกิโลสี่ และมีโรงเรียน 1 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านกิโลสาม

สภาพทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง พื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขาสูง ๆ ต่ำ ๆ มีหนอง แอ่งและร่องน้ำ อยู่ในเขตพื้นที่ราบเชิงเขาอุทยานแห่งชาติปางสีดา พื้นที่สูงขาดแคลนน้ำ

ที่ตั้ง ชุมชนตั้งอยู่หมู่ที่ 12 ตำบลท่าแยก อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ห่างจากศาลากลางจังหวัดสระแก้ว 21 กิโลเมตร ที่ว่าการอำเภอเมืองสระแก้ว 14 กิโลเมตร องค์การบริหารส่วนตำบลท่าแยก 3 กิโลเมตร อุทยานแห่งชาติปางสีดา 9 กิโลเมตร และอ่างเก็บน้ำท่ากระบาก 14 กิโลเมตร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดหมู่ที่ 6 บ้านคลองศรีเมือง ตำบลท่าแยก อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ทิศใต้ ติดหมู่ที่ 3 หมู่บ้านทุ่งแฝก และหมู่ที่ 9 หมู่บ้านคลองปลาโต ตำบลท่าแยก อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ทิศตะวันตก ติดหมู่ที่ 13 หมู่บ้านเนินไฮ ตำบลท่าแยก อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ทิศตะวันออก ติดหมู่ที่ 9 หมู่บ้านคลองปลาโต ตำบลท่าแยก และตำบลหนองบอน อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ประชากร อพยพมาจากหลายพื้นที่ ส่วนใหญ่อพยพมาจากอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านหนองเตียนก่อน เนื่องจากบ้านกิโลสามมีโจรผู้ร้ายชุกชุม แล้วจึงค่อย ๆ อพยพเข้ามาในชุมชนบ้านกิโลสาม รุ่นที่สองอพยพตามเครือญาติ และจากจังหวัดชลบุรี อุดรธา ระยอง ฉะเชิงเทรา นครนายก แยกเป็น 7 คุ่มบ้าน ประกอบด้วย บ้านกิโลสาม บ้านกิโลสี่ บ้านป่ายางชุม บ้านเนินสำราญ บ้านป่าเทียนชัย บ้านนางาม บ้านสายชล

การศึกษา มีประวัติและความเป็นมาดังนี้

เดือนเมษายน พุทธศักราช 2522 เริ่มก่อตั้งโรงเรียนโดยผู้ปกครองนักเรียนและประชาชน ร่วมกันบริจาคที่ดินและวัสดุ เช่น ไม้ สังกะสีก่อสร้างอาคารชั่วคราว ความกว้าง 7 เมตร ยาว 12 เมตร ไม่มีฝา เปิดเป็นสาขาของโรงเรียนบ้านหนองเตียน

วันที่ 6 กรกฎาคม พุทธศักราช 2522 เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 มีนักเรียนจำนวน 52 คน โดยมีนายบุญदार สาระเจริญ รักษาการในตำแหน่งครูใหญ่และ เป็นครูผู้สอน วันที่ 1 พฤษภาคม พุทธศักราช 2523 แยกเป็นโรงเรียนเป็นเอกเทศ มีผู้บริหารโรงเรียน มาจนถึงปัจจุบัน จำนวน 9 คน

วันที่ 15 กรกฎาคม พุทธศักราช 2538 ผู้บริหารคนปัจจุบันย้ายมาดำรงตำแหน่งครูใหญ่

จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นเด็กเล็ก (โรงเรียนดำเนินการเอง) อนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน จำนวน 83 คน ครู 6 คน มีพื้นที่ทั้งหมด 20 ไร่

การคมนาคม มีถนนสายหลักจากจังหวัดสระแก้ว ถึงชุมชนบ้านกิโสดาม เป็นถนนหินลูกรังพัฒนามาเป็นถนนลาดยาง เนื่องจากเป็นเส้นทางที่ใช้เดินทางไปอุทยานแห่งชาติปางสีดา และอ่างเก็บน้ำท่ากระบาก ส่วนถนนที่ใช้สัญจรไปมาในหมู่บ้าน เป็นถนนหินลูกรัง การเดินทางต้องใช้รถส่วนตัวเป็นพาหนะ ในหมู่บ้านไม่มีรถโดยสารประจำทาง มีรถประจำทางวิ่งผ่านหมู่บ้านมาจากอ่างเก็บน้ำท่ากระบากไปยังจังหวัดสระแก้ว วันละสองถึงสามเที่ยว และระบบสาธารณูปโภคทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้อย่างทั่วถึง มีหนึ่งครัวเรือนใช้ไฟฟ้าระบบพลังงานแสงอาทิตย์ เนื่องจากอยู่ไกล มีระบบประปาหมู่บ้าน 3 จุด บ่อบาดาล 4 จุด และบ่อน้ำตื้นอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งไม่เพียงพอในการอุปโภคบริโภค เนื่องจากในช่วงฤดูแล้งบางกุ่มบ้านขาดแคลนน้ำดื่ม องค์การบริหารส่วนตำบลท่าแยกต้องนำน้ำดื่มมาช่วยเหลือ ได้แก่ กุ่มบ้านปายางชุมและป่าเทียนชัย

การประกอบอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เริ่มจากการเกษตรแบบดั้งเดิมเพื่อการยังชีพ โดยการบุกเบิกป่าข้าวไร่ในยุคแรก ๆ หลังจากนั้น ปีพุทธศักราช 2498 เริ่มทำนา ต่อมาผู้อพยพจากจังหวัดชลบุรีนำมันสำปะหลังเข้ามาปลูก มีอาชีพเสริมโดยการทำไม้กวาดหลังฤดูเก็บเกี่ยว เนื่องจากในชุมชนมีดอกแหมตามธรรมชาติจำนวนมาก ปลูกหน่อไม้ไผ่แดง อ้อย ยูคาลิปตัส ปลูกพืชหมุนเวียนและพืชผักสวนครัว เช่น ถั่วฝักยาว แตงกวา เลี้ยงสัตว์ เช่น โคเนื้อ ไก่พื้นเมือง ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพปลูกยูคาลิปตัส ทำนา ปลูกมันสำปะหลัง รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม และรับจ้างทั่วไป

ผู้นำและองค์กรในชุมชน เริ่มต้นชุมชนไม่มีผู้นำปกครองของตนเองโดยตรง เนื่องจากพื้นที่อยู่ในเขตปกครองของหมู่ที่ 9 บ้านคลองปลาโค่ ตำบลท่าแยก ซึ่งอยู่ห่างไกลกันมาก มีโรงเรียน วัด ตลาด และศูนย์กลางหมู่บ้านแยกจากกัน ชาวบ้านจึงอยู่กันตามลำพังตามกุ่มเครือญาติและพื้นที่ทำกินของตน จนกระทั่งพุทธศักราช 2538 ผู้บริหารสถานศึกษาย้ายเข้ามาใหม่ เห็นสภาพปัญหาของชุมชน จึงได้ลงพื้นที่เข้าไปทำความเข้าใจในชุมชน ใช้การศึกษานำการพัฒนาผู้นำชุมชนขึ้นมา โดยการจำแนกประชาชนตามลักษณะวิถีการดำรงชีพ แล้วเชิญชวนมาเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดกิจกรรมและผู้นำ 14 องค์กร ดังนี้

1. กลุ่มเกษตรธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์/ สารสกัดชีวภาพ เกิดขึ้นเนื่องจากชุมชนเกิดการเรียนรู้ในวิถีการดำรง พบปัญหาอันตรายจากการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ สารเคมีและยาฆ่าแมลง และผลผลิตตกต่ำไม่คุ้มการลงทุน จึงเรียนรู้การผลิตปุ๋ยชีวภาพขึ้นมาใช้เอง มีนายวันดี เจนคง เป็นแกนนำ

2. กลุ่มพืชผัก เกิดขึ้นเนื่องจากชาวบ้านปลูกผักหลายรอบคร้ว ราคาผลผลิตไม่แน่นอน ต้องใช้สารเคมีจำนวนมาก จึงรวมตัวกันหาทางแก้ปัญหา มีนายประจวบ ศรีนาคน เป็นแกนนำ เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาการใช้สารเคมี ลดต้นทุนและสร้างอำนาจต่อรอง

3. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เกิดขึ้นเนื่องจากชาวบ้านไม่มีเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ ทำให้มีความคิดในการรวมกลุ่มและเคยทำกันเองในชุมชนแต่ไม่ประสบความสำเร็จ เงินหาย คณะกรรมการไม่มีใครรับผิดชอบ จึงมาปรึกษาหารือกับผู้นำทางการศึกษาและรวมกลุ่มกันออมเงินร่วมกับโรงเรียน โดยมีนักเรียน ครู ผู้ปกครองและคนในชุมชนเป็นสมาชิก มีนายบุญเพ็ง พงสาวดาร และนางรัตนา ลือคำงาม เป็นแกนนำ เพื่อสมาชิกมีสวัสดิการในการดำรงชีพ ค่ารักษาพยาบาลและทุนการศึกษา ปัจจุบันเป็นศูนย์เครือข่ายชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดสระแก้ว และจังหวัดปราจีนบุรี

4. กลุ่มไร่ฮ้อย เนื่องจากในพื้นที่เริ่มมีการปลูกฮ้อยกันมาก เมื่อหมดฤดูกาลจะว่าง จึงรวมตัวกันนำเครื่องมือปลูกฮ้อยมาใช้ในการพัฒนาโรงเรียนและชุมชนร่วมกัน มีนายสำรวย ศิริพรสุข เป็นแกนนำเพื่อสร้างอำนาจต่อรองและนำเครื่องมือเกษตรมาร่วมพัฒนาชุมชน

5. กลุ่มอนุรักษ์และคัดพันธุ์ไก่พื้นเมือง เกิดขึ้นเนื่องจากในชุมชนมีการเลี้ยงไก่พื้นเมือง และมีภูมิปัญญาท้องถิ่น บางคนมีไก่พื้นเมืองลักษณะพิเศษตัวหนึ่ง เรียกว่า ไก่แข้งมังกร สวยงามมาก จึงนำมาให้ผู้ทางการศึกษาเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้สนใจที่โรงเรียนบ่อยครั้ง ทำให้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ชมรม เครือข่าย และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขึ้น มีนายสมจิตร บุญช่วย เป็นแกนนำเพื่อพัฒนากลุ่มผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง ตั้งเป็นชมรมอนุรักษ์และคัดพันธุ์ไก่พื้นเมือง ปัจจุบันเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและเป็นศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้ในการอนุรักษ์และคัดพันธุ์ไก่พื้นเมือง ภูมิภาคตะวันออก

6. กลุ่มประเพณีชุมชน เกิดขึ้นเนื่องจากชุมชนไม่มีศูนย์รวมจิตใจเพื่อสร้างความผูกพันของคนในชุมชน เมื่อมีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำทางการศึกษาเสนอให้ชุมชนค้นหาประเพณีเชิงวิถีชุมชนดั้งเดิมของชุมชนขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจและสร้างความสามัคคีที่ชุมชนขัดแย้งกันสูงมาก จึงมีการฟื้นฟูประเพณีปราสาทดอกฝ้ายขึ้นมาใหม่ มีนายสมพร เอี่ยมไพฑูรย์ เป็นแกนนำเพื่อฟื้นฟูประเพณีปราสาทดอกฝ้ายให้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ลดความขัดแย้ง ปัจจุบันเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและขยายผลไปยังชุมชนต่าง ๆ 5 ชุมชนในจังหวัดสระแก้ว และจังหวัดปราจีนบุรี

7. กลุ่มหัตถกรรมไม้กวาด เกิดขึ้นเนื่องจากในชุมชนมีอาชีพเสริม คือ การดักไม้กวาดดอกหญ้า นำไปเร่ขายตามสถานที่ต่าง ๆ เกิดปัญหาวัสดุมีราคาแพงไม่คุ้มทุน ไม่มีเงินทุนหมุนเวียน จึงรวมตัวกันเป็นกลุ่ม มีนางอรุณ ทิพย์สุข เป็นแกนนำ มีการร่วมกันปลูกดอกหญ้าเป็นแปลงสาธิตในโรงเรียน จำนวน 5 ไร่ เพื่อผลิตกล้าพันธุ์ให้กับสมาชิก ปัจจุบันเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน

8. กลุ่มหมอพั้นบ้านและสมุนไพรพื้นบ้าน เกิดขึ้นเนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่จะรักษาโรค กันเองภายในชุมชนโดยใช้ยาสมุนไพรพื้นบ้าน และมีตำราใบลานของเขมรโบราณเกี่ยวกับการรักษาโรคต่าง ๆ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาให้ผู้นำทางการศึกษาได้เรียนรู้และรวมตัวกันเป็นกลุ่ม นำตำรามาร่วมเรียนรู้กันที่โรงเรียน มีนายบุญมี สีประหลาด เป็นแกนนำ มีการพัฒนาสมุนไพรพื้นบ้าน โดยใช้พื้นที่ของโรงเรียนเป็นแปลงสาธิตปลูกสมุนไพร จำนวน 2 ไร่ และนำไปปลูกทุกครัวเรือน ปัจจุบันเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและขยายผลไปยังโรงเรียนต่าง ๆ 7 โรงเรียน

9. กลุ่มผู้นำ เกิดขึ้นเนื่องจาก เป็นกลุ่มที่มีอยู่ตามกฎหมาย มีนายอวิชาดี ภูมิ เป็นแกนนำปกครอง ดูแลความสงบของชุมชน แต่ขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจึงตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อมาเป็นองค์กรหนึ่งในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน จัดขึ้นทุกวันที่ 2 ของเดือน

10. กลุ่มผู้สูงอายุ เกิดขึ้นเนื่องจากในชุมชนมีผู้สูงอายุจำนวนมากและต้องการได้รับการช่วยเหลือและการพัฒนาจากหน่วยงานต่าง ๆ จึงรวมตัวตั้งเป็นกลุ่มขึ้นมา มีนายคำหล้า บุญสุดใจ เป็นแกนนำ เน้นกิจกรรมปฏิบัติธรรมและสวัสดิการของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

11. กลุ่มป้องกันภัย เกิดขึ้นเนื่องจากในชุมชนมีกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมตามประเพณีและกิจกรรมอื่น ๆ ที่ชุมชนร่วมกันจัดขึ้นต้องมีกำลังพลคอยช่วยเหลือ บางครั้งเกิดความไม่สงบและการลักขโมย ไม่มีใครช่วยเหลือคุ้มกันภัย จึงตั้งกลุ่มขึ้นมา มีนายสด เทพทอง เป็นแกนนำ เพื่อบริการช่วยเหลือและป้องกันภัยในชุมชน

12. กลุ่มไม้ผล เกิดขึ้นเนื่องจากชาวบ้านส่วนหนึ่ง มีอาชีพปลูกไม้ผล เช่น ปลูกมะม่วง ขนุน กระท้อน บางปีผลผลิตจำนวนมากราคาตกต่ำและไม่มีตลาดรองรับ จึงได้รวมกันเป็นกลุ่ม เพื่อเรียนรู้ร่วมกันทั้งในการแก้ปัญหาและการพัฒนา มีนายสิทธิชัย โอภาอุดดบล เป็นแกนนำ ได้ร่วมกันบริจาคเงิน ไปซื้อกล้าพันธุ์ไม้ผลมาปลูกที่โรงเรียน จำนวน 5 ไร่ เป็นสวนผลไม้ในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนครู และชุมชนมีผลไม้รับประทานร่วมกัน

13. กลุ่มการศึกษา เนื่องจากชุมชนบ้านกิโลสามใช้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษามีบทบาทในการพัฒนาการศึกษา ร่วมกับชุมชน จึงจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา มีนายเขียน สีดา กรรมการสถานศึกษาเป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน เครือข่ายและพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ โรงเรียน คือ ชุมชน และชุมชน คือ โรงเรียน

14. กลุ่มเด็กและเยาวชน เกิดขึ้นเนื่องจากโรงเรียนมีกิจกรรมการพัฒนาคนสามวัย (ผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่ และเด็กทำงานร่วมกัน) โดยมีประธานนักเรียนเป็นแกนนำร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ กิจกรรมได้เชื่อมโยงกับเด็กและเยาวชนโรงเรียนเครือข่ายกิจกรรม 20 โรงเรียนในจังหวัดสระแก้ว และจังหวัดปราจีนบุรี ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เครือข่ายธนาคารขยะ เครือข่ายศิลปะ คนตรี กีฬา

ด้านยาเสพติด เครือข่ายมัลติเทคโนโลยีรักษากัน เครือข่ายเยาวชนต้นกล้ารักษาสีสิ่งแวดล้อม เครือข่าย
ชมรมเสริมสร้างสมรรถภาพทางกาย เครือข่ายต้นกล้าวิทย์ชุมชน เป็นต้น

ประเพณีและวัฒนธรรม ชุมชนบ้านกิโลสามอพยพเข้ามาอยู่อาศัยโดยการตั้งบ้านเรือน
เป็นกลุ่มคุ้มบ้าน ตามกลุ่มเครือญาติหรือคนรู้จักที่ชักชวนกันมา มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายอยู่กับธรรมชาติ
มีประเพณีวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ประเพณีทางพุทธศาสนา เช่น ประเพณีแห่เทียน
จำนำพรรษา ประเพณีวันเข้าพรรษาและออกพรรษา ประเพณีทำบุญกลางบ้านกลางเดือน 6 และ
ประเพณีพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษและเป็นประเพณีที่สำคัญของชุมชน ได้แก่

1. ประเพณีปราสาทผึ้ง ซึ่งสืบทอดมาจากอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี
(นายสมพร เอี่ยมไพฑูรย์) เล่าว่า ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้ากับพระสงฆ์สาวกจำนวนหนึ่งไป
จำพรรษาอยู่ในถ้ำสุกรขาตา ครั้นนั้นมีช่างนาฬาคีรี และพญาลิงคนหนึ่งได้เป็นผู้อุปถัมภ์ถ้ำนี้อยู่
เมื่อถึงฤดูออกพรรษา พญาลิงและช่างนาฬาคีรี ได้นำเอารังผึ้งที่รังแล้ว มาทำเป็นปราสาทนำไป
ถวายพระพุทธเจ้า พระสงฆ์สาวกเหล่านั้นจึงได้นำเอาผึ้งนั้นไปทำเป็นเทียนเล่มใหญ่ เพื่อให้แสง
สว่างในเวลาสวดมนต์เช้าและเย็น ฉะนั้นจึงเป็นที่มาของประเพณีปราสาทดอกผึ้ง กิจกรรมเกิดขึ้น
หลังจากเสร็จพิธีตักบาตรเทโวในเทศกาลออกพรรษาแล้ว ชาวกิโลสามทุกเพศทุกวัย ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่
และผู้สูงอายุ แต่ละคุ้มบ้านจะกลับไปคุ้มบ้านของตนร่วมกันทำปราสาทผึ้ง โดยวิธีการนำเทียนมา
ต้มให้เดือด นำแบบที่ต้องการจุ่มลงในน้ำเทียนแล้วยกขึ้นมาจุ่มน้ำเย็น เทียนจะหลุดออกมาเป็นแผ่น
ตามแบบ เรียกว่า ดอกผึ้ง นำไปติดกับต้นกล้วย (หน่อกล้วย) ตกแต่งให้สวยงาม เรียกว่า ปราสาท
ดอกผึ้ง นำมารวมฉลองที่วัดเพื่อทำพิธีเจริญพุทธมนต์เย็น แรม 2 ค่ำ เดือน 11 ทำบุญตักบาตร
ถวายคันปราสาทผึ้ง มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบทอดประเพณีดั้งเดิมและสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นใน
ชุมชนปัจจุบันเป็นประเพณีที่เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนบ้านกิโลสามและเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของ
โรงเรียน

2. ประเพณีก่อพระทรายข้าวเปลือกและปิดทองรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง ก่อนถึงวันงาน
1 วัน ชาวบ้านจะนำข้าวเปลือกมารวมบริจาคเพื่อก่อเจดีย์ทรายข้าวเปลือก พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์
เย็น และร่วมปิดทองรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง และในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 เป็นพิธีทำบุญตักบาตร
และถวายเจดีย์ข้าวเปลือก

นอกจากนี้ ในวิถีชุมชนยังมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ร่วมกัน ดังนี้

1. ธนาคารขยะและขยะรีไซเคิล (Recycles) เกิดขึ้นเนื่องจากโรงเรียนจัดกิจกรรมการ
เรียนรู้ตามหลักสูตรและเข้าค่ายสิ่งแวดล้อมของเด็กและเยาวชนทั้งภายในโรงเรียนและเครือข่าย
โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมจัดการการเรียนรู้ ทุกครั้งที่สรุปบทเรียน พบว่า มีขยะ
เกิดขึ้นทั้งในค่ายและสถานที่จัดกิจกรรมทั้งจากเด็กและเยาวชนเอง นักท่องเที่ยวและประชาชน

ทั่วไป จึงมีความคิดว่าจะลดปริมาณขยะได้อย่างไร จะนำขยะที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมาใช้ประโยชน์ได้อย่างไร จึงจัดตั้งโครงการธนาคารขยะขึ้นและนำขยะไปเป็นสื่อในกระบวนการเรียนรู้ แปรรูปและผลิตงานศิลปจินตนาการและสร้างสรรค์ มีนางทิพวรรณ วรรณธนากุล เป็นวิทยากร มีวัตถุประสงค์เพื่อลดปริมาณขยะ นำขยะมาเป็นสื่อการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและแปรรูปเพื่อเพิ่มรายได้

2. คลินิกปรึกษา เกิดขึ้นเนื่องจากชุมชนเป็นแหล่งอาชญากรรม ยาเสพติด และมีความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้าน นักเรียนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ผู้นำทางการศึกษาจึงจัดตั้งคลินิกขึ้นในโรงเรียน และโรงเรียนใกล้เคียงเพื่อแก้ปัญหาทั้งภายในและชุมชนใกล้เคียง ให้คำปรึกษาและพัฒนา ด้านการศึกษา อาชีพและสังคมของคนในชุมชน ปัจจุบันมีผู้นำทางการศึกษาเป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์ยุติธรรมชุมชน ให้คำปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ การศึกษาและการสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันในชุมชน

3. เครือข่ายและการจัดการเครือข่าย เกิดขึ้นเนื่องจากผู้นำทางการศึกษาชุมชนบ้านกิโลตาม พัฒนากิจกรรมจากการนำเครือข่ายประชาคม สถาบันอุดมศึกษา ภาควิชาของผู้นำ หน่วยงานภาครัฐเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน โดยเชิญแกนนำชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษาในชุมชน เข้าร่วมเรียนรู้ เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทำให้โรงเรียนกลายเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปัจจุบันมีเครือข่ายเรียนรู้ร่วมกัน 12 เครือข่าย มีผู้นำทางการศึกษาเป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์ เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนและเครือข่าย

4. การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เกิดขึ้นเนื่องจากผู้นำทางการศึกษาจัดเวทีค้นหาผู้รู้และดึงภูมิปัญญาของแต่ละบุคคลขึ้นมาเรียนรู้ร่วมกัน และเลือกสรรกันเอง เป็นแกนนำภูมิปัญญาของชุมชนแต่ละด้าน จากนั้นผู้นำทางการศึกษาเข้าไปเรียนรู้ภูมิปัญญาของแกนนำแต่ละคน นำผู้รู้มาเรียนรู้ร่วมกันเพื่อรวบรวมและสรุปเป็นความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนแต่ละระดับ และร่วมกันจัดระบบการจัดการความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดบทเรียน การนำเสนอข้อมูล และร่วมกันพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ปัจจุบันมีผู้นำทางการศึกษาเป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์ พัฒนาศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ของภูมิปัญญา และจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกันเพื่อรวบรวมความรู้เป็นภูมิปัญญาชุมชนระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัดและภูมิภาค

5. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เกิดขึ้นเนื่องจากผู้นำทางการศึกษานำผู้รู้ องค์กร ชุมชน ประชาคม และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและนอกชุมชนเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ทำให้ชาวบ้านอยากมาโรงเรียนเพื่อมาเรียนรู้กับผู้นำทางการศึกษา จึงจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันตามความต้องการของชุมชน เป็นเวทีเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ปัจจุบันมีผู้นำทางการศึกษาเป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนความรู้ ถ่ายทอดบทเรียนและประสบการณ์ร่วมกัน และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน

6. ห้องเรียนสู่ห้องครัว เกิดขึ้นเนื่องจากโรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ฐานอาชีพ การเกษตร โดยนักเรียนและครูร่วมกันปลูกพืชผักสวนครัวหนึ่งครัวหนึ่งแปลงเกษตรมีนักเรียนทุกระดับชั้นเป็นผู้ร่วมงานกับครู และนักเรียนจะนำตัวอย่างไปทำที่บ้านร่วมกับผู้ปกครอง เมื่อครูไปเยี่ยมบ้านนักเรียนจะเยี่ยมชมแปลงผักสวนครัวด้วย ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน นักเรียนกับผู้ปกครอง ครูกับผู้ปกครอง และทุกครัวเรือนมีพืชผักสวนครัวได้รับประทาน ปัจจุบันมีนายวันดี เจนคง เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน นำความรู้สู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันและฝึกทักษะการคิดกระบวนการของนักเรียนและผู้ปกครอง

7. การพัฒนาโรงเรียนของชุมชน เกิดขึ้นเนื่องจากโรงเรียนเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีบุคลากรน้อย ไม่มีนักการภารโรงอยู่ในแผนขุดเล็กของหน่วยงานต้นสังกัด และชุมชนต้องการให้ขุด เพราะไม่มีกำลังพัฒนา แต่ปัจจุบันชุมชนถือว่าการขุดเล็กโรงเรียนเป็นการทำลายชุมชน จึงเข้ามาร่วมกันพัฒนาโรงเรียน โดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันเองเป็นฝ่ายต่าง ๆ ดังเช่น ฝ่ายซ่อมแซมอาคาร และสิ่งปลูกสร้าง ฝ่ายตัดหญ้าสนามหน้าโรงเรียน ฝ่ายตกแต่งกิ่งไม้ ฝ่ายดูแลรักษาสวนผลไม้ สวนสมุนไพร แปลงเกษตร ระบบประปาและน้ำดื่ม รักษาทรัพย์สินของโรงเรียน เป็นต้น ทำให้โรงเรียนพัฒนาขึ้น ปัจจุบันมีนายอำพร ภูมิ เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโรงเรียนให้มีภูมิทัศน์เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ทั้งนักเรียน คนในชุมชน และเครือข่ายการเรียนรู้

8. การปั้นดินให้เป็นดาว เกิดขึ้นเนื่องจากปกตินักเรียนระดับชั้นปฐมวัยจะมีกิจกรรมการปั้นดินน้ำมัน แต่โรงเรียนมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ จึงนำดินเหนียวมาเป็นสื่อการเรียนรู้และพัฒนาต่อยอดเมื่อนักเรียนขึ้นสู่ระดับชั้นที่สูงขึ้น โดยนำดินเหนียวมาปั้นเป็นอุปกรณ์และสื่อต่าง ๆ เช่น นกหวีด ภาชนะ และอื่น ๆ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ทำให้นักเรียนสามารถผลิตกระเบื้องปูพื้นห้องชนิดพิมพ์ลาย โดยวัสดุธรรมชาติ เผาเคลือบด้วยเทคนิคโบราณ นำกระเบื้องที่ผลิตได้ไปปูพื้นห้อง ณ ศูนย์วัฒนธรรมนิทัศน์ ชั้น 2 อาคารศาลากลางจังหวัดสระแก้ว และผลิตลูกปัดจำลองแบบโบราณที่ขุดพบได้บริเวณบ้านโคกมะกอก ตำบลเขาสามสิบ อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว ซึ่งมีอายุมากกว่า 4,000 ปี ปัจจุบันมีนายสมพร เขียมไพรฑูรย์ เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำวัสดุในท้องถิ่นมาสร้างอาชีพในชุมชน สร้างรายได้จากงานศิลปะสร้างสรรค์

9. การปลูกมันสำปะหลังแบบมุ่งเน้นผลผลิต เกิดขึ้นเนื่องจากในชุมชน ชาวบ้านมีอาชีพปลูกมันสำปะหลังเป็นส่วนใหญ่ ได้ผลผลิตประมาณ 3 - 5 ตันต่อไร่ ไม่คุ้มทุน นอกจากนี่วิถีชีวิต

ของนักเรียนจะไปปรับจ้างปลูกมันสำปะหลังเป็นประจำ โรงเรียนจึงนำกิจกรรมมาสู่กระบวนการเรียนรู้ โดยให้นักเรียนทำแปลงสาธิต จับคู่ 2 คน ระหว่างนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 กับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 กับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และประถมศึกษาปีที่ 3 กับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปลูกมันสำปะหลังได้ผลผลิตจำนวน 20 ตัน ต่อไร่ ชาวบ้านนิโลสามมาเรียนรู้การผลิต ปัจจุบันมีผู้นำทางการศึกษาเป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์สร้างความผูกพันระหว่างที่กับน้อง ส่งเสริมอาชีพในชุมชน ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ชุมชน

10. กิจกรรมเชิงคุณธรรม เกิดขึ้นเนื่องจากในอดีตชุมชนเป็นแหล่งอบายมุข ยาเสพติด คนในชุมชนมีความขัดแย้ง เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมก้าวร้าว เลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โรงเรียนและชุมชนจึงร่วมกันแก้ปัญหา โดยจัดกิจกรรมคุณธรรมนำวิถีดังนี้ ทุกเช้าวันจันทร์ หลังจากเข้าแถวเคารพธงชาติ นักเรียนและคุณครูเดินแถวเข้ามายังศูนย์การเรียนรู้ชุมชนภาคตะวันออกของโรงเรียน ทุกคนเข้าประจำที่นั่งบนพื้นกระเบื้องแผ่นเว้นแผ่น กราบพระในท่าเบญจางคประดิษฐ์ ผู้นำนักเรียนชายหญิง (เปลี่ยนเวรทุกสัปดาห์ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6) จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ไหว้พระสวดมนต์ นั่งสมาธิ ขณะเริ่มสมาธิครูจะนำนักเรียนเข้าสมาธิ โดยให้นักเรียนระลึกถึงความดีที่ได้กระทำในสัปดาห์ที่ผ่านมา ประมาณ 3-5 นาที ระลึกถึงสิ่งที่ตนเองทำไม่ดี ไม่เหมาะสม 3-5 นาที หลังจากนั้นให้นักเรียนตั้งจิตอธิษฐานว่าในสัปดาห์นี้จะทำดีอะไรบ้างที่จะเกิดประโยชน์กับตัวเอง ครอบครัว โรงเรียนและคนอื่น และให้นักเรียนนั่งสมาธิต่อไปอีกประมาณ 15 นาที จึงออกจากสมาธิ บริหารร่างกายเบาๆ เพื่อคลายกล้ามเนื้อ ลำดับต่อมา ครูจะให้ความรู้เกี่ยวกับมงคลชีวิต 38 ประการ (มงคล 38) สัปดาห์ละ 1 มงคลชีวิต รวม 38 มงคล 38 สัปดาห์ (ยกเว้นสัปดาห์ที่ 1 และสัปดาห์ที่ 40) โดยปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับพัฒนาการของนักเรียน มีการพูดคุย ชักถามเรื่องทั่วไปเกี่ยวกับนักเรียนและเรื่องราวในชุมชน จากนั้นผู้นำนักเรียนกล่าวนำขอบเขตผู้มีพระคุณด้วยบทสวดทำนองสรภัญญะ นักเรียนเดินแถวมาทำความเคารพครู เข้าห้องเรียนตามปกติ สำหรับกิจกรรมคุณธรรมอื่น โรงเรียนจัดแทรกเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ของโรงเรียนและปลายปีการศึกษา นักเรียนชายชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จะบรรพชาเป็นเวลา 15 วัน (ตั้งแต่วันที่ 1-15 เมษายน) เป็นกระบวนการเรียนรู้การเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียนร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ปัจจุบันมีนายคำหล้า บุญสุใจ เป็นแกนนำ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม พื้นฟูวิถีชุมชนตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ในอดีตที่ผ่านมาชุมชนเป็นแหล่งอบายมุข การพนัน เสพยาเสพติด เป็นแหล่งมั่วสุมของวัยรุ่น ชุมชนไม่มีผู้นำ ต่างคนต่างอยู่ตามคุ้มบ้านและเครือญาติของตนขาดความสามัคคี ยากไร้ ไม่ทำงาน ไม่มีอาชีพเป็นหลัก หาเลี้ยงชีพโดยการรับจ้างทั่วไป เมื่อได้เงินจะนำไปซื้อสุรา เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมก้าวร้าว ดินยาเสพติด และเล่นการพนัน ผู้นำทางการศึกษาร่วมกับชุมชน ดำเนินการแก้ปัญหาตามลำดับ ดังนี้

1. ค้นหาสาเหตุของปัญหา พบว่า คนในชุมชนไม่รู้หนังสือ จึงไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาและไม่ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ของบุตรหลาน ผู้นำทางการศึกษาจึงลงพื้นที่ชุมชนพูดคุยกับชาวบ้านตามที่ตั้งต่าง ๆ เช่น กระหม่อมนา สวนผัก ใต้ต้นไม้ จุดที่มีคนอยู่รวมกันพูดคุยเรื่องทั่วไป เพื่อสร้างความคุ้นเคย ต่อมาชวนเขามาพูดคุยที่โรงเรียนบ่อยครั้งจนเกิดความผูกพันและเริ่มมีความรู้สึกที่ดี ผู้นำทางการศึกษาจึงเริ่มให้การศึกษากับชาวบ้าน โดยนำเรื่องที่ชาวบ้านต้องการแยกหมู่บ้านมาเป็นเหตุผลอธิบายว่า การที่จะแยกหมู่บ้านคนในชุมชนต้องมีความรู้อย่างต่ำชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้งนี้เนื่องจากจะต้องมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ทรงคุณวุฒิ และอีกหลายตำแหน่ง ผู้นำทางการศึกษาจึงชวนชาวบ้านไปสมัครเรียนการศึกษานอกโรงเรียน โดยไปซื้อสูทที่ตลาดโรงเกลือตัวละ 60 บาท มาให้ชาวบ้านสวมถ่ายรูปเพื่อให้ดูเรียบร้อย แล้วนำไปสมัครเรียน จำนวน 60 คน (ใช้รถขนผู้ไปสมัคร 4 เที่ยว ๆ ละ 15 คน) พร้อมกับออกค่าสมัครให้ทุกคนเป็นเงิน 6,000 บาท เปิดทำการสอน ตั้งแต่เวลา 17.00 - 20.00 น. สัปดาห์ละสามวัน ได้แก่ วันอังคาร วันพุธ และวันพฤหัสบดี (ห้าโมงเย็นถึงสองทุ่ม) ที่โรงเรียนบ้านกิโลสาม ผู้ที่มาเรียนมีทั้งไม่เคยเข้าโรงเรียนมาก่อน เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หรือ 2 แล้วออกกลางคัน จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อยากเรียนต่อถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จึงแยกผู้เรียนออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ไม่รู้หนังสือ กลุ่มที่เคยเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 2 อ่านหนังสือได้บ้าง ไม่ได้บ้าง และกลุ่มผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 การเรียนการสอนใช้หลักการสอน 2 อย่าง คือ กลุ่มที่รู้หนังสือจะสอนเรื่องคุณภาพชีวิตและการทำมาหากิน อาชีพ ส่วนกลุ่มไม่รู้หนังสือ เริ่มสอนการบวกลบเลข หลังจากนั้นประมาณ 2 – 3 สัปดาห์ สิ่งที่น่าประหลาดใจคือ ชาวบ้านที่มาเรียนบอกว่า “ครูเรียนหนังสือคืออย่างนี้เอง ทำให้ได้รู้อะไรหลายอย่าง อยากรู้อะไรก็ได้รู้”

2. กระตุ้นให้ชาวบ้านสนใจและอยากเรียนรู้เกี่ยวกับงานอาชีพและการทำมาหาเลี้ยงชีพเป็นพิเศษ เมื่อชาวบ้านเริ่มสนใจอาชีพอิสระ ผู้นำจึงประสานงานจัดหางานจังหวัดสระแก้วเข้ามาพัฒนาและฝึกอาชีพอิสระ ทำให้ชาวบ้านตื่นตัวอยากมีอาชีพและรายได้ จึงมาร่วมกิจกรรมจำนวนมาก นักเรียนมาโรงเรียนเพิ่มขึ้น ชุมชนเริ่มเห็นความสำคัญของการศึกษา โรงเรียนใช้ยุทธศาสตร์ต่อเนื่อง 2 แนวทาง คือ

แนวทางที่ 1 ใช้เงื่อนไขการจกอบรมให้ความรู้ ต้องเสียค่าใช้จ่ายเช่าเต็นท์ เก้าอี้ เนื่องจากไม่มีอาคารสถานที่สำหรับฝึกอบรม ถ้ามีสถานที่จะได้ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายและจัดได้บ่อยครั้ง (ทั้งประเด็นให้ชาวบ้านนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเองในชุมชน)

แนวทางที่ 2 ผู้นำทางการศึกษาเชิญคณะกรรมการสถานศึกษาและแกนนำชุมชนมาร่วมรับประทานอาหาร โดยเตรียมอาหารอย่างดีไว้ต้อนรับ ได้แก่ ไก่อบเป็นตัว เปียะชะปลาช่อน ขนาดใหญ่ ลาบหมู และจัดโต๊ะอาหารเหมือนโรงแรม (ผู้นำทางการศึกษานำประสบการณ์มาจาก

โรงแรม) เพื่อแสดงให้เห็นว่า ทุกคนที่ได้รับเชิญเป็นผู้มีเกียรติ ชาวบ้านมีความภูมิใจมาก ยอมรับและเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนเพิ่มขึ้น ชาวบ้านที่ขัดแย้งกันเริ่มพูดคุยกันบ่อยขึ้น โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ร่วมกันประเด็นที่มีการพูดคุย คือ การทำมาหาเลี้ยงชีพและความต้องการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวิถีการดำรงชีพ จากนั้นมาชาวบ้านเรียกร้องให้ผู้นำทางการศึกษานำความเจริญเข้ามาพัฒนาให้มีความรู้ มีงานทำและมีรายได้ สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน คือ มีการพูดคุยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ความขัดแย้งของคนในชุมชนเริ่มลดลงและชุมชนต้องการให้โรงเรียนจัดประชุมบ่อย ๆ เพื่อจะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้ความรู้และขอรับมาโรงเรียน

กระบวนการแก้ปัญหาระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล ทำให้กรรมการสถานศึกษา ครู ชุมชน และเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นกระบวนการแบ่งการพัฒนาเป็นระยะ (น้องนุช แก้วลิ้ม, 2550) ดังนี้

ระยะที่ 1 เริ่มก่อตั้งโรงเรียน (พุทธศักราช 2522 - 2527) การก่อตั้งโรงเรียน เพื่อให้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลาน เป็นสาขาของโรงเรียนบ้านหนองเคียนและดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามปกติ เริ่มมีตำแหน่งครูใหญ่อย่างเป็นทางการ ได้รับการจัดสรรงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนแบบ ป1 ก และจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6

ระยะที่ 2 คงสภาพการเรียนการสอน (พุทธศักราช 2527 - 2538) ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2527 - 2538 เป็นเวลา 11 ปี โรงเรียนประสบปัญหาการจัดการเรียนการสอนไม่มีทิศทางขาดประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา เนื่องจากผู้บริหารดำรงตำแหน่งรักษาการขัดแย้งกับชุมชนและย้ายบ่อย ขาดแคลนครู นักเรียนลดลงและอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ โรงเรียนรอรอบการบูรณะ

ระยะที่ 3 การฟื้นฟูปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและปฏิรูป (พุทธศักราช 2538 - 2542) ผู้บริหารย้ายเข้ามาใหม่ ทำการฟื้นฟู ปรับปรุง และแก้ปัญหของโรงเรียนและชุมชนอย่างเร่งด่วนควบคู่กัน โดยจัดการเรียนรู้ให้กับแกนนำและคนในชุมชนเป็นการเฉพาะ แก้ปัญหาคุณภาพชีวิต ฟื้นฟูชุมชนและโรงเรียนร่วมกัน นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทำให้เป็นโรงเรียนต้นแบบการแนะแนวอย่างเป็นระบบครบวงจร ในปีการศึกษา 2541 และขยายผลไปโรงเรียนเครือข่ายอีก 8 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2542 ของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอเมืองสระแก้ว (ขณะนั้น) และได้รับรางวัลชนะเลิศโรงเรียนประถมศึกษาร่วมใจด้านภัยเศรษฐกิจระดับอำเภอ และรางวัลรองชนะเลิศในจังหวัดสระแก้ว

ระยะที่ 4 การปฏิรูปแนวคิด กระบวนการเรียนรู้และบริการสังคม (พุทธศักราช 2543 - 2544) โรงเรียนนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทำให้มีแนวคิดและความพร้อมเชิงประสบการณ์มากขึ้น จึงได้จัดกระบวนการเรียนรู้สู่ชุมชน โดยการปรับแนวคิด กระบวนการเรียนรู้

ให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมและโรงเรียนต่าง ๆ ส่งผลให้เป็นโรงเรียนต้นแบบการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม การจัดการเรียนการสอนเกษตรธรรมชาติพอเพียงและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคุณธรรมของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว (ขณะนั้น) และให้บริการสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับภูมิภาค ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา (ปริญญาเอก) ทำให้ได้รับยกย่องเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ชุมชนภาคตะวันออกและผู้บริหารสถานศึกษาได้รับรางวัลคนดีศรีสระแก้วในปีพุทธศักราช 2543 จากจังหวัดสระแก้ว รางวัลภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาการบริหารจัดการสวัสดิการและธุรกิจชุมชน จากสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ รางวัลผู้มีคุณธรรมดีเด่นตามแนวพระราชดำริ จากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว พุทธศักราช 2544 คณะครูได้รับรางวัลภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาคมภูมิภาคตะวันออก

ระยะที่ 5 บทบาทผู้นำการศึกษาและบริการสังคม (พุทธศักราช 2545 – ปัจจุบัน) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้ชุมชนเป็นผู้นำกระบวนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติและการบริการสังคม ตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงสังคมทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชุมชน และชุมชน คือ สังคมเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ของชาวบ้าน เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงแนวคิด แนวปฏิบัติทางการศึกษาและบริการสังคม กระบวนการเรียนรู้เป็นการศึกษาและการพัฒนาสังคม ทำให้เป็นชุมชนเข้มแข็งของกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Society Investments Foundation = SIF) ในจังหวัดสระแก้วและเป็นต้นแบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาสังคม ส่งผลโรงเรียนเป็นศูนย์บริการสังคมด้านกระบวนการและผู้บริหารได้รับรางวัลพระราชทาน สาขาการพัฒนาชุมชนและรางวัลครูของชุมชนจากประชาคมภูมิภาคตะวันออกในปีพุทธศักราช 2545

ความต่อเนื่องในกระบวนการเรียนรู้ ทำให้ได้รับยกย่องให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ชุมชนระดับภูมิภาคภาคตะวันออก ด้านเศรษฐกิจชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชุมชน คือ กระบวนการเรียนรู้เศรษฐกิจของชุมชน และองค์กรเครือข่ายชุมชน 12 เครือข่ายการเรียนรู้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทั้งผู้นำที่มีพลังอำนาจทางความเชื่อ ความศรัทธา คือ พระสงฆ์ พลังอำนาจทางความรู้ คือ ผู้นำทางการศึกษา พลังอำนาจมวลชนตามกฎหมาย คือ ผู้นำหมู่บ้าน พลังความเชื่อและเครือข่าย คือ ผู้รู้ผู้นำกลุ่มองค์กร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้มีประสบการณ์ และพลังอำนาจใหม่ คือ กลุ่มเด็กและเยาวชน ชุมชนประสบความสำเร็จในกิจกรรมการเรียนรู้ชาวบ้าน กล่าวว่า “มีปัญหา ต้องการพัฒนา แก้ปัญหาไม่ได้ มาที่นี่ มีคำตอบ” กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน มีดังนี้

การเรียนรู้ของชุมชน ได้แก่

1. เรียนรู้จากวิถีการดำรงชีพ ตั้งแต่ระดับบุคคล กลุ่ม องค์กร ชุมชน และเครือข่าย

2. เรียนรู้จากกิจกรรมร่วมกัน ได้แก่ กิจกรรมทางศาสนา วันสำคัญ ประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมในวิถีชุมชน กองทุนสวัสดิการ และเครือข่ายการเรียนรู้

วิธีการเรียนรู้ของชุมชน ได้แก่

1. แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นในวิถีชีวิตการดำรงชีพและการประกอบอาชีพ ซึ่งมี การพบปะ พูดคุยกันตามโอกาสและตามสถานที่ต่าง ๆ
2. เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นพื้นที่เวทีสาธารณะที่คนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกัน ทุกวันที่ 2 ของเดือน โดยมีผู้นำทางการศึกษาเป็นวิทยากรกระบวนการ
3. ปรัชญาหรือ ขอคำแนะนำเมื่อมีปัญหา มีความสนใจหรือความต้องการทั้งในระดับ วิถีการดำรงชีพ กลุ่ม องค์กร ชุมชน หรือเครือข่าย ชุมชนจะปรึกษาหารือและขอคำแนะนำจากผู้นำ ทางการศึกษา ผู้นำทางศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำองค์กรและกลุ่มแกนนำองค์กรชุมชนหรือผู้รู้ ถ้าเกี่ยวข้องกับส่วนรวมจะเปิดเวทีสภาวิถิชุมชน ถ้าเกี่ยวข้องกับบุคคลหรือองค์กรภายนอกจะ เชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ต่อไป
4. ศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จตามที่คนในชุมชนสนใจ เช่น เรียนรู้การผลิต น้ำดื่มชุมชนที่จังหวัดชัยนาท เรียนรู้กลุ่มตั้งจะสะสมทรัพย์และการผลิตสารสกัดชีวภาพ (การผลิต จุลินทรีย์) ที่จังหวัดตราด เรียนรู้การจัดการขยะจากเครือข่ายมูลนิธิไท การผลิตหัตถกรรมไม้กวาด ที่อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี
5. ฟังบรรยายจากผู้รู้และวิทยากรภายนอก เช่น การจัดสวัสดิการชุมชนพึ่งตนเองจาก พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และประธานกองทุนสวัสดิการสังคมจังหวัดสระแก้ว เรียนรู้ สมุนไพรและแพทย์แผนไทยจากประธานศูนย์วัดดุจติบสมุนไพรวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมจากวิทยากรชมรมรักษ์สระแก้ว กลุ่มรักษ์เขาชะเมา การผลิตกระบี่องดินเผาพิมพ์วัสดุ ธรรมชาติ และเผาแบบโบราณจากช่างสิบหมู่ เครือข่ายธุรกิจชุมชน จังหวัดสระแก้ว
6. เข้าร่วมประชุมกับหน่วยงาน องค์กรชุมชนภายนอกทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคการเมือง และเครือข่ายองค์กรชุมชน 12 เครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายประเพณีและวิถีชุมชน ตั้งจะ สะสมทรัพย์และสวัสดิการชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนภาคตะวันออก แพทย์แผนไทยและสมุนไพรรักษา พื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างเสริมสุขภาพ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธนาคารขยะ การศึกษาและ กระบวนการเรียนรู้สู่ชุมชน อนุรักษ์และคัดพันธุ์ไม้พื้นเมือง เกษตรธรรมชาติและการผลิตสารสกัด ชีวภาพ ธุรกิจชุมชน และเครือข่ายเด็กและเยาวชน

7. เชื่อมชมนิทรรศการในงานต่าง ๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เช่น นิทรรศการ พลิกฟื้นวิถีไทของกองทุนชุมชนภาคตะวันออก จังหวัดปราจีนบุรี งานสืบสานวัฒนธรรมเมืองบูรพา จังหวัดสระแก้ว และกิจกรรมเครือข่ายความร่วมมือในภูมิภาคตะวันออก เป็นต้น

8. ปฏิบัติจริงในกิจกรรมทางศาสนา วันสำคัญ ประเพณี วิถีชุมชน กองทุนสวัสดิการ และวิธีการดำรงชีพของตนเอง กลุ่ม องค์กร ชุมชน และเครือข่ายการเรียนรู้

9. เข้ารับอบรมความรู้ เช่น การผลิตจุลินทรีย์ ไวน์ การจัดตั้งกลุ่มไม้กวาด สมุนไพร ธนาคารขยะ สัจจะสะสมทรัพย์ การอนุรักษ์และคัดพันธุ์ไก่พื้นบ้าน และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

ช่องทางการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ พุศุคุยกันเองตามวิถีการดำรงชีพ ปริญญาผู้รู้ กลุ่ม องค์กรแกนนำชุมชน และนำความต้องการ (ปัญหา ความต้องการหรือความสนใจ) มาปรึกษาผู้นำทางการศึกษา เพื่อประสานองค์กรชุมชน นำความต้องการเข้าสู่เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และหาแนวทางในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยผู้นำทางการศึกษาทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการ และเสริมความรู้ทางวิชาการ ในกรณีเร่งด่วน ผู้นำทางการศึกษาจะประสานงานองค์กรชุมชนเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นการเฉพาะ

ลักษณะการเรียนรู้ของชุมชน เรียนรู้ร่วมกันในวิถีการดำรงชีพ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและประกอบอาชีพอย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ทำให้มีรายได้เพิ่มนำมาเก็บออมรวมกันเป็นกลุ่ม เกิดเป็นกองทุนหมุนเวียน นำมาจัดสวัสดิการชุมชน สามารถนำไปส่งเสริมอาชีพ การศึกษาและ ค่ารักษาพยาบาล ทำให้กิจกรรมเรียนรู้อื่นเกิดขึ้นต่อเนื่อง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่ม ชุมชน และเครือข่าย และนำความรู้ร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ มาเป็นประเพณีวิถีชุมชนท้องถิ่นและเครือข่าย ทำให้ชุมชนบ้านกิโลสาม มีการจัดการความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน การเรียนรู้ร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

สรุปกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ มีดังนี้

การเรียนรู้ของชุมชน เรียนรู้จากวิถีการดำรงชีพ ตั้งแต่ระดับบุคคล กลุ่ม องค์กร ชุมชน และเครือข่าย เรียนรู้จากกิจกรรมทางศาสนา วันสำคัญ ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชุมชนตามความต้องการของชุมชนและเครือข่าย

วิธีการเรียนรู้ มีดังนี้

1. แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นซึ่งกัน เนื่องจากในวิถีการดำรงชีพประจำวัน และการประกอบอาชีพ ทำให้คนในชุมชนมีการพบปะ พุศุคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันตาม โอกาส และสถานที่ต่าง ๆ

2. เข้าเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ชุมชนมีพื้นที่สาธารณะเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่คนในชุมชน ได้เรียนรู้ร่วมกันทุกเดือน โดยมีผู้นำทางการศึกษาทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการ

3. ปรีกษาหาหรือ ขอคำแนะนำจากผู้รู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อมีปัญหาหรือความต้องการในการพัฒนาจะปรึกษาและขอคำแนะนำจากผู้นำทางการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำปกครอง ผู้นำทางศาสนา และกลุ่มแกนนำองค์กรชุมชน ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก หรือส่วนรวม จะใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ้าเกี่ยวข้องกับบุคคลหรือองค์กรภายนอก จะเชื่อมโยงให้มีการแก้ปัญหาหรือดำเนินการต่อไป

4. ศึกษาดูงาน ชุมชนมีการเรียนรู้จากการศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การผลิตสารสกัดชีวภาพ (จุลินทรีย์) ที่จังหวัดคราด การจัดการขยะเครือข่ายมูลนิธิชุมชนไท

5. ฟังบรรยายจากผู้รู้และวิทยากรภายนอก ชุมชนมีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสระแก้ว เรื่อง การจัดสวัสดิการชุมชนพึ่งตนเอง ประสานสภาวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว เรื่อง การสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประสานศูนย์วัดฤดีนิคมุนไพรวังน้ำเย็น เรื่อง สมุนไพรและแพทย์แผนไทย วิทยากรจากชมรมรักษ์สระแก้ว เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

6. เข้าร่วมประชุม คนในชุมชนเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคการเมือง องค์กรชุมชน และเครือข่ายการเรียนรู้ เช่น การเข้าร่วมประชุมกับเครือข่ายประเพณีและวิถีชุมชน เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ เครือข่ายสวัสดิการชุมชน เครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ภาคตะวันออก เครือข่ายแพทย์แผนไทย สมุนไพรพื้นบ้านและการสร้างเสริมสุขภาพ เครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่น เครือข่ายสิ่งแวดล้อมและธนาคารขยะ เครือข่ายการศึกษาและการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ชุมชน เครือข่ายการอนุรักษ์และตัดพันธุ์ไม้พื้นเมือง เครือข่ายเกษตรธรรมชาติและการผลิตสารสกัดชีวภาพ เครือข่ายธุรกิจชุมชน และเครือข่ายเด็กและเยาวชน เป็นต้น

7. เข้ามชมนิทรรศการ เช่น นิทรรศการพลิกฟื้นวิถีไท จัดโดยกองทุนชุมชนภาคตะวันออก ที่จังหวัดปราจีนบุรีงานสืบสานวัฒนธรรมเมืองบูรพาจังหวัดสระแก้ว กิจกรรมเครือข่ายความร่วมมือในภูมิภาคตะวันออก มหกรรมสินค้าชุมชน เป็นต้น

8. ปฏิบัติจริงในกิจกรรม เช่น กิจกรรมทางศาสนาและวันสำคัญ ประเพณีชุมชน วิถีการดำรงชีพของคน กลุ่ม องค์กร ชุมชน และเครือข่าย กองทุนสวัสดิการและเครือข่ายการเรียนรู้

9. เข้ารับอบรมความรู้ เช่น การจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง การจัดการกองทุนหมู่บ้าน การผลิตจุลินทรีย์ การผลิตไวท์ การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ กองทุนสวัสดิการ และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

ช่องทางสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ โดยการพูดคุยกันตามวิถีการดำรงชีพ นำความต้องการ (ปัญหา ความต้องการหรือความสนใจ) มาปรึกษาผู้นำทางการศึกษา ผู้นำทางศาสนา หรือผู้นำภูมิปัญญาเพื่อหาแนวทางการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม องค์กร ชุมชน และเครือข่าย มีผู้นำทาง

การศึกษาเป็นวิทยากรกระบวนการในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกมาร่วมเรียนรู้และเสริมความรู้ทางวิชาการ

ลักษณะของการเรียนรู้ มีดังนี้

1. เรียนรู้ในวิธีการดำรงชีพของตนและครอบครัว เป็นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกพืชผักและสมุนไพรพื้นบ้านไว้รับประทาน ทำให้รายจ่ายลดลง รายได้เพิ่มขึ้น
2. เรียนรู้การประกอบอาชีพอย่างรู้เท่าทัน ใฝ่รู้ มุ่งมั่นพัฒนาตนเองตามลักษณะอาชีพอย่างรู้เท่าทันเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลง เช่น ผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิต ปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยจิตสำนึกและความรับผิดชอบที่มีต่อตนเองและสังคม
3. กิจกรรมการออม โดยการเก็บออมเงินของตนเป็นประจำ และร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ส่งเสริมและพัฒนาาร่วมกันในชุมชน เช่น กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ ทำให้มีเงินทุนหมุนเวียนส่งเสริมด้านอาชีพ การศึกษาและสวัสดิการรักษายาบาล เป็นต้น
4. รวมกลุ่มเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้มีกลุ่มกิจกรรมเกิดขึ้นจำนวนมาก กลุ่มต่าง ๆ จะมีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ร่วมกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เช่น ประปาหมู่บ้าน ประมงพื้นบ้าน ช่างพื้นบ้าน เป็นต้น
5. เชื่อมโยงกิจกรรมในวิธีการดำรงชีพ องค์กร ชุมชนและเครือข่าย เกิดการเรียนรู้เชิงวิถีชุมชนเป็นประเพณีท้องถิ่นและเครือข่าย ทำให้ชุมชนมีการจัดการความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน การเรียนรู้ร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตั้งแต่ระดับบุคคลในวิธีการดำรงชีพถึงกิจกรรมการเรียนรู้ในระดับชุมชนและเครือข่าย โดยมีพื้นที่สาธารณะเป็นเวทีกระบวนการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ สรุปได้ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 กระบวนการเรียนรู้
ข้อค้นพบที่ ๕

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้ มีดังนี้

1. การเชื่อมโยงข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และเครือข่ายการเรียนรู้ให้เกิดทรัพยากรทุนในชุมชน (Capacity of Community) ชุมชนสามารถนำข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เช่น คนในชุมชน องค์ความรู้และภูมิปัญญากลุ่ม องค์กรและสถาบันในชุมชน ประเพณีและวิถีวัฒนธรรม และเครือข่ายการเรียนรู้มาเชื่อมโยงให้เกิดปัจจัยสนับสนุนในกระบวนการเรียนรู้
2. กระบวนการเรียนรู้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีพ บนพื้นฐานวิถีเชิงวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนยอมรับ และให้ความร่วมมือ

3. มีการเรียนรู้ร่วมกันจากในวิถีการดำรงชีพตั้งแต่ระดับบุคคล กลุ่ม องค์กร ชุมชนและเครือข่ายต่อเนื่องและเป็นกระบวนการ

4. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและองค์กรเครือข่าย มีความเชื่อมั่นและศรัทธากันเอง
5. ผู้นำทางการศึกษามีความรู้เกี่ยวกับชุมชนและทำงานร่วมกับชุมชน
6. มีพื้นที่สาธารณะเป็นกลไกกระบวนการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
7. ใช้วัดหรือโรงเรียนเป็นศูนย์กลางกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
8. มีการจัดการความรู้และภูมิปัญญาของคนตั้งแต่ในวิถีการดำรงชีพ ถึงระดับชุมชนและเครือข่าย มีการเรียนรู้และวิถีการเรียนรู้ร่วมกัน
9. เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมบนพื้นฐานความเท่าเทียมกัน
10. พัฒนาผู้นำจากกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนและเครือข่ายต่อเนื่อง

หลักการ แนวคิด และแนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษา

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ ได้นำมาสังเคราะห์เป็นหลักการ แนวคิด และแนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษา ดังนี้

หลักการ แนวคิดการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษา

1. การบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ควรดำเนินการ ดังนี้
 - 1.1 กิจกรรมการเรียนรู้ควรเป็นกระบวนการ (Process) ที่มีการเปลี่ยนแปลงจากระดับบุคคล กลุ่ม องค์กร ชุมชน และเครือข่ายที่ต่อเนื่อง
 - 1.2 ควรมีวิธีการ (Method) ได้กิจกรรมการเรียนรู้มาจากความต้องการในวิถีการดำรงชีพของชุมชน และนำไปสู่เป้าหมายด้วยความร่วมมือของประชาชนและภาคีที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก
 - 1.3 ควรมีลักษณะเป็นกิจกรรม/โครงการ (Program) คือ มีขั้นตอนกิจกรรมที่มุ่งไปสู่สัมฤทธิ์ผลตามแผนงานหรือโครงการที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์
 - 1.4 ควรคำนึงถึงการเป็นขบวนการ (Movement) คือ สร้างความเชื่อมั่นและความศรัทธาโดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเท่าเทียมกัน และมีสำนักแห่งอุดมการณ์ในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
 - 1.5 ควรทำให้ชุมชนมีพลัง (Empowerments) คือ ใช้ความสัมพันธ์ในวิถีการดำรงชีพของชุมชนมาเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมือของบุคคล องค์กร และเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนมาทำงานร่วมกัน
2. คุณสมบัติผู้นำทางการศึกษา
 - 2.1 ผู้นำทางการศึกษาควรมีคุณลักษณะ ดังนี้

2.1.1 มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

2.1.2 เป็นคนในชุมชนหรือทำงานในสถานศึกษาของชุมชน

2.1.3 มีความสนใจกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

2.1.4 เป็นผู้นำทางการศึกษาที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม

2.2 ความรู้ (Knowledge) ผู้นำทางการศึกษาควรมีความรู้ ดังนี้

2.2.1 ความรู้เกี่ยวกับชุมชน (Knowledge of Community) คือ ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ประวัติความเป็นมา สภาพทางภูมิศาสตร์ ประชากร การศึกษา การคมนาคม และระบบสาธารณสุข อาชีพและการดำรงชีพ ผู้นำและองค์กรในชุมชน ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ได้แก่ การเรียนรู้ของชุมชน วิธีการเรียนรู้ ช่องทางสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ และลักษณะของการเรียนรู้

2.2.2 ความรู้เกี่ยวกับการจัดการภูมิปัญญา (Wisdom Management) คือ การนำความรู้ทั่วไปและความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคลมาพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ตั้งแต่ระดับบุคคลในวิธีการดำรงชีพ กลุ่ม องค์กร ชุมชนและเครือข่ายตามความต้องการของชุมชน

2.3 ทักษะกระบวนการเรียนรู้ (Skills) ผู้นำทางการศึกษาควรมีทักษะ ดังนี้

2.3.1 การเรียนรู้ร่วมกัน (Community of Practice) คือ ทักษะการสื่อสาร สร้างความเข้าใจ ขยายแนวคิด การสังเกต สัมภาษณ์ สอดถามคนในชุมชน และการค้นหาผู้ให้ข้อมูล หลักการสนทนากลุ่ม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดเวทีย้อนกลับข้อมูลและการระดมความคิดเพื่อค้นหาความต้องการของชุมชน วิเคราะห์กระบวนการ วิเคราะห์ สรุปและสังเคราะห์ประเด็น

2.3.2 การสร้างพลังชุมชน (Empowerment of Community) คือ ทักษะการประสานเชื่อมโยงบุคคล กลุ่ม องค์กรชุมชนและเครือข่าย มาทำงานร่วมกัน และเชื่อมโยงข้อมูลประวัติศาสตร์และบริบทของชุมชนมาเป็นทรัพยากรทุนสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้ดำเนินการได้อย่างมีพลัง (Empowerments)

2.4 จิตสำนึกสาธารณะ (Public conscious) ผู้นำทางการศึกษาควรมีภาวะจิตที่ตื่นหรือสภาวะที่รู้ตัวที่พร้อมจะทำเพื่อส่วนรวม ได้แก่

2.4.1 จิตใจเชิงวิพากษ์ (Critical Mind) คือ สภาวะรู้ตัวของผู้นำทางการศึกษาที่มีสติ จิตใจและความมุ่งมั่นในการใฝ่เรียนรู้ ใฝ่รู้ ใช้ข้อมูล ข้อเท็จจริงและเหตุผลในการวิเคราะห์ ประสพการณ์ หรือกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ สรุปเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมต่อไป

2.4.2 จิตสำนึกส่วนรวม (Public Mind) คือ เห็นแก่ส่วนรวม หรือทำเพื่อส่วนรวม เสียสละ มีความสามัคคี เคารพกติกา และเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความสำนึกใส่ใจและ

พร้อมที่จะร่วมทำงาน ช่วยเหลือในกิจกรรมสาธารณะ รวมถึงความเคารพและห่วงใยในสมบัติส่วนรวม ทั้งโดยตระหนักถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและส่วนรวม

3. วิธีการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนควรคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

3.1 เตรียมชุมชน โดยการสื่อสาร สร้างความเข้าใจ และขยายแนวคิดกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนรับรู้ ยอมรับและเข้ามามีส่วนร่วม

3.2 กระบวนการเรียนรู้ ควรอยู่บนข้อมูลพื้นฐานที่เชื่อถือได้ มีวิธีการได้มาของข้อมูล

3.3 กิจกรรมการเรียนรู้ควรเป็นเรื่องใกล้ตัวในวิถีชีวิตและการดำรงชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

3.4 การดำเนินกิจกรรม ควรเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

3.5 ควรมีการประเมินกิจกรรมโดยสาธารณะแบบเพิ่มพลังจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

3.6 ควรนำข้อมูลและข้อเสนอแนะจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของผู้นำทางการศึกษามาเป็นแนวทางการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนให้ก้าวหน้าและประสบความสำเร็จตามความต้องการของชุมชน

3.7 ควรนำกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนอื่นเพื่อให้เกิดความรู้หรือวิธีการใหม่ ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

แนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษา

แนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้แก่ จัดการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ชุมชนให้ผู้นำทางการศึกษา และผู้นำทางการศึกษาปฏิบัติการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตามลำดับ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ค้นหาผู้นำทางการศึกษาและพื้นที่ศึกษา

ขั้นที่ 2 เสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนให้ผู้นำทางการศึกษา

ขั้นที่ 3 ผู้นำทางการศึกษาปฏิบัติการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ค้นหาผู้นำทางการศึกษาและพื้นที่ปฏิบัติการ

การค้นหาผู้นำทางการศึกษา ได้กำหนดคุณลักษณะเป็นผู้นำทางการศึกษาที่อาศัยอยู่หรือทำงานในสถานศึกษาของชุมชน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน สนใจกิจกรรมของชุมชน และสมัครใจเข้าร่วมปฏิบัติการ โดยการสืบค้นจาก 2 แหล่ง ได้แก่ ครูและผู้บริหารสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 1 และเขต 2 จังหวัดสระแก้ว และเครือข่ายประชาสังคมจังหวัด

สระแก้ว เครื่องมือที่ใช้ คือ ผู้วิจัย โดยวิธีการสอบถามครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้อำนวยการเขต พื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1 และเขต 2 และจากกลุ่มองค์กรเครือข่ายภาคประชาสังคม จังหวัด สระแก้ว เลือกแบบเจาะจง (Purpose) ตามคุณลักษณะที่กำหนด เชิญผู้นำทางการศึกษากลุ่มเป้าหมาย เข้ารับฟังการชี้แจงวัตถุประสงค์ กระบวนการวิจัย และให้ผู้สนใจสมัครเข้าร่วมปฏิบัติการ

เสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนให้ผู้นำทางการศึกษา ดังนี้

1. เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ โดยวิธีการศึกษาเอกสารและเรียนรู้จากการเสวนาร่วมกับวิทยากร ชุมชนต้นแบบและผู้วิจัย เนื้อหาประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมา สภาพทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง ประชากร การศึกษา การคมนาคม และระบบสาธารณสุข อาชีพ และการดำรงชีพ ผู้นำและองค์กรในชุมชน ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน และกระบวนการ เรียนรู้ของชุมชน ได้แก่ การเรียนรู้ของชุมชน วิธีการเรียนรู้ ช่องทางสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ และ ลักษณะของการเรียนรู้
 2. เรียนรู้กิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนที่ผู้นำทางการศึกษาสนใจ โดยการฟังการ บรรยายจากวิทยากรชุมชน สังเกต สอบถาม ซักถาม และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน
 3. เรียนรู้แนวคิด ทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้ โดยวิธีการศึกษาเอกสาร สังเกตจากการเข้า ร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเสวนากับผู้วิจัยในการเรียนรู้ร่วมกัน
 4. เรียนรู้ทักษะกระบวนการเรียนรู้ โดยวิธีการศึกษาเอกสาร สังเกตจากการเข้าร่วมเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเสวนากับผู้วิจัยในการเรียนรู้ร่วมกัน
 5. เรียนรู้ศักยภาพของชุมชนและตนเอง ตามการรับรู้ของตนของผู้นำทางการศึกษา โดยวิธีการนำเสนอการรับรู้ชุมชนของตนใน 4 ประเด็น ได้แก่ จุดเด่นของชุมชน จุดที่ควรพัฒนา ปัญหาและอุปสรรค โอกาสในการพัฒนา
 6. เรียนรู้แนวคิดและแนวปฏิบัติในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
 7. เรียนรู้การวางแผนกิจกรรมและปฏิทินการปฏิบัติงานร่วมกัน
- ผู้นำทางการศึกษาปฏิบัติการในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับ ชุมชน ดังนี้

1. เตรียมชุมชน โดยการลงพื้นที่สื่อสาร ทำความเข้าใจ ขยายแนวคิดกับคนในชุมชน ให้รับรู้ เข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ความร่วมมือ และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม
2. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานชุมชน 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และสอบถามคนในชุมชนอย่างไม่เป็น ทางการและค้นหาผู้ให้ข้อมูลหลัก ครั้งที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสนทนากลุ่ม มีแนวคำถาม 8 ข้อ เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานครบถ้วน มีความสมบูรณ์และครอบคลุมประวัติและบริบทชุมชน

3. ขอนกลับข้อมูลและค้นหาความต้องการของชุมชน โดยวิธีการจัดเวทีชาวบ้านให้ชุมชน
ยืนยันและเพิ่มเติมข้อมูล ค้นหาความต้องการของชุมชนโดยวิธีการระดมความคิด และศึกษาความ
เป็นไปได้ของกิจกรรมการเรียนรู้

4. ดำเนินกิจกรรมเรียนรู้ ดังนี้

4.1 ก่อนเริ่มกิจกรรม นำกิจกรรมไปสร้างความเข้าใจและขยายแนวคิดให้คณะครู
นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาและคนในชุมชนได้รับรู้ เพื่อหาแนวร่วมกิจกรรม

4.2 เริ่มต้นกิจกรรม โดยการมอบหมายและตั้งคณะทำงานตามกิจกรรมการเรียนรู้

4.3 ดำเนินกิจกรรม โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความเชื่อมั่น
ศรัทธาอย่างเป็นขบวนการ (Movement) มีความเป็นกระบวนการ (Process) ในการเปลี่ยนแปลง
ตามลำดับ มีวิธีการ (Method) ที่ได้มาและนำไปสู่ความสำเร็จของกิจกรรมบนพื้นฐานความ
ต้องการและความร่วมมือของชุมชน มีลักษณะเป็นกิจกรรม/โครงการ (Program) ซึ่งมีความ
ชัดเจนในการปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย มีกลไกผลักดันเพื่อสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ให้มีพลัง
(Empowerment)

5. ประเมินกิจกรรม โดยสาธารณะแบบเสริมพลัง (Empowerment Evaluation) เพื่อ
ยกระดับความก้าวหน้าของกิจกรรมและนำบทเรียน ประสพการณ์ในกระบวนการเรียนรู้มา
แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำทางการศึกษาชุมชนอื่นทั้งกระบวนการพัฒนาและการพัฒนากิจกรรม เพื่อ
เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมต่อไป

6. ปรับปรุงและพัฒนากิจกรรม โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนำแนวทางที่ได้จากเวที
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของผู้นำทางการศึกษา มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนา
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อให้ กิจกรรมการเรียนรู้ก้าวหน้าและบรรลุวัตถุประสงค์

7. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผู้นำทางการศึกษาชุมชนต้นแบบและชุมชนที่ปฏิบัติการนำ
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน